

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΜΣ "Δημόσια Διοίκηση - Δημόσιο Μάνατζμεντ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

**«Δημοσιονομικά και φορολογικά μέτρα στην Ελλάδα την εποχή των
μνημονίων»**

“Fiscal and Tax measures in Greece in the era of memoranda”

Σοφία Λυκούδη (Α.Μ.: ΔΜ 2093)

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Ιωάννης Ψυχάρης

Αθήνα,

Ιούλιος 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Λυκούδη Σοφία του Κωνσταντίνου, με αριθμό μητρώου Α.Μ 2093, φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση-Δημόσιο Μάνατζμεντ» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, της Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι-..... και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Λυκούδη Σοφία

*Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στην κόρη μου
αλλά και τους συμφοιτητές μου διότι χωρίς αυτούς
το ταξίδι δεν θα είχε την ίδια χάρη.*

Περιεχόμενα

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2
Περίληψη	9
Abstract.....	10
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1. Η Χαρτογράφηση της Ελληνικής Πραγματικότητας	14
1.1 Γενικά στοιχεία της οικονομίας του ελληνικού κράτους	14
1.2 Η πολυδιάσπαση και ευμεταβλητότητα του ελληνικού φορολογικού συστήματος.....	25
1.3 Τα προβλήματα της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας στην ελληνική πραγματικότητα	28
Κεφάλαιο 2. Τα δημοσιονομικά μέτρα στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων	35
2.1 Η διεθνής οικονομική κρίση του 2008	35
2.2 Η έλευση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα	35
2.2.1 Μελέτες για την οικονομική κρίση.....	38
2.3 Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (1 ^ο Μνημόνιο)	41
2.3.1 Πρώτο και δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας	41
2.3.2 Πρώτο Μνημόνιο και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας.....	42
2.4 Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής (2012-2015) και τέταρτο πακέτο μέτρων λιτότητας.....	43
2.4.1 Επιπρόσθετα μέτρα λιτότητας	44
2.5 Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (2 ^ο Μνημόνιο)	45
2.5.1 Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016	45
2.6 Το Τρίτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (3 ^ο Μνημόνιο).....	46
2.7 Οι Δημόσιες Επενδύσεις στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων	47
Κεφάλαιο 3. Φορολογικά μέτρα την εποχή των μνημονίων	52
3.1 Διακρίσεις φορολογίας	52

3.2 Άμεση Φορολογία.....	52
3.3 Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ελεύθερων επαγγελματιών/ επιτηδευματιών	52
3.4 Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων	55
3.5 Άμεση Φορολογία/ Φόρος Ακίνητης Περιουσίας	56
3.6 Φόροι Ακίνητης Περιουσίας από την αρχική επιβολή τους έως σήμερα	57
3.7 Ο Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων ΕΝΦΙΑ (Νόμος 4223/2013)	58
3.8 Έμμεση Φορολογία.....	60
3.9 Φ.Π.Α. (Αρχικός Νόμος 1642/86, Κώδικας Φ.Π.Α. Νόμος 2859/2000)	60
3.10 Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων (Φ.Μ.Α.).....	62
3.11 Λοιποί έμμεσοι φόροι, Ειδικοί Φόροι Κατανάλωσης και Φόροι Καυσίμων.....	62
3.12 Φόρος Πολυτελούς Διαβίωσης (Νόμος 4111 /2013).....	63
3.13 Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης στα Τσιγάρα	64
3.14 Ειδικός φόρος Κατανάλωσης στην αιθυλική αλκοόλη και τα αλκοολούχα προϊόντα.....	64
3.15 Ειδικός Φόρος Επί των Διαφημίσεων (Νόμος 4499/2017)	64
3.16 Περιβαλλοντικό Τέλος Πλαστικής Σακούλας	65
3.17 Φόρος Διαμονής Νόμος 4514/2018.....	65
3.18 Τέλη Συνδρομητών Σταθερής Τηλεφωνίας, Ίντερνετ και Συνδρομητικής Τηλεόρασης	65
Κεφάλαιο 4. Πρακτικά Παραδείγματα Φορολόγησης σε Παλαιό και Νέο Φορολογικό Καθεστώς.....	67
Παράδειγμα 1.....	68
Παράδειγμα 2.....	71
Παράδειγμα 3.....	73
Παράδειγμα 4.....	75
Παράδειγμα 5.....	77

Παράδειγμα 6.....	78
Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα.....	79
Βιβλιογραφία.....	85
Μελέτες.....	85
Νομοθεσία.....	86
Δικτυογραφία.....	89
Παράρτημα Ι.....	91
Παράρτημα ΙΙ.....	92

Πίνακες

Πίνακας 1. Μακροοικονομική Επίδοση 2013-2017.....	13
Πίνακας 2. Σκιαγράφηση Ακολουθούμενης Δημοσιονομικής και Νομισματικής Πολιτικής.....	21
Πίνακας 3. Τέταρτου παραδείγματος.....	75
Πίνακας 4. Πέμπτου παραδείγματος.....	77
Πίνακας 5. Έκτου παραδείγματος.....	77

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού.....	16
Διάγραμμα 2. Κίνηση Πληθωρισμού 2013-2017.....	18
Διάγραμμα 3. Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.....	19
Διάγραμμα 4. Σύγκριση κλιμάκων φορολόγησης εισοδήματος ετών 2008 - 2015.....	21
Διάγραμμα 5. Σχέση φορολογικών εσόδων και κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	28
Διάγραμμα 6. Φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	29
Διάγραμμα 7. Έμμεσοι φόροι ως ποσοστό των συνολικών φόρων.....	30
Διάγραμμα 8. Σύγκριση τελικών φορολογικών συντελεστών Ελλάδας και Ευρώπης.....	31
Διάγραμμα 9. Υστέρηση εισπρακτικής ικανότητας Φ.Π.Α Ελλάδα - Ευρώπης.....	32
Διάγραμμα 10. Υστέρηση είσπραξης Φ.Π.Α.....	33

Διάγραμμα 11. Η περίοδος της κρίσης σε ένα γράφημα.....	37
Διάγραμμα 12. Η θέση της Ελλάδας στον παγκόσμιο χάρτη των επενδύσεων.....	49
Διάγραμμα 13. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2015-2019.....	69
Διάγραμμα 14. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2015-2020.....	72
Διάγραμμα 15. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2018-2020.....	74

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη και ανάλυση των φορολογικών και δημοσιονομικών μέτρων που εφαρμόστηκαν στην περίπτωση του ελληνικού κράτους, κατόπιν του ξεσπάσματος της πρόσφατης οικονομικής κρίσης του 2008 και κατά τη διάρκεια των ετών επιβολής των αλληπάλληλων μνημονίων. Μάλιστα, προκειμένου να πλαισιωθεί η θεωρητική και νομική προσέγγιση με πρακτικά παραδείγματα, δημιουργήσαμε συνολικά επτά διαφορετικές περιπτώσεις φορολογουμένων φυσικών και νομικών προσώπων, στις οποίες συγκρίναμε τα αποτελέσματα των φορολογικών τους επιβαρύνσεων και του εναπομένουτος εισοδήματός τους, εφαρμόζοντας τα φορολογικά καθεστάτα που ίσχυαν από το 2014 μέχρι και το 2019. Σε κάθε περίπτωση, τονίζεται ότι το ελληνικό κράτος, κατά τη διάρκεια του 2008, οπότε και ξέσπασε η οικονομική κρίση, δεν επλήγη μόνο από οικονομικής, αλλά και από δημοσιονομικής πτυχής. Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη αφενός με πτωτική πορεία του οικονομικού κύκλου και αφετέρου με ολοσχερή εκτροχιασμό των δημόσιων οικονομικών της, λόγω διαφόρων δομικών παραγόντων. Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι από την κρίση του 2008 και εντεύθεν δεν βίωσαν όλες οι χώρες τον ίδιο οικονομικό εκτροχιασμό, όπως συνέβη στην περίπτωση της Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια των ετών των μνημονίων, το ελληνικό κράτος ιεραρχικά τοποθετείται στις πρώτες θέσεις της υψηλότερης φορολογίας, συγκριτικά με την περίπτωση άλλων ευρωπαϊκών χωρών, ενώ παράλληλα ήρθε αντιμέτωπο με αλληπάλληλα δημοσιονομικά ελλείμματα. Επιπροσθέτως, η χαμηλή φοροεισπρακτική δυνατότητα του ελληνικού κράτους κρίνεται επιβαρυντική για την ένταση της παραοικονομίας και την έξαρση φαινομένων φοροδιαφυγής. Τέλος, εκ των πρακτικών παραδειγμάτων που παρατέθηκαν, το φορολογικό καθεστώς που ίσχυε το 2019 κρίθηκε συμφερότερο συγκριτικά με τα υπόλοιπα φορολογικά καθεστάτα που ίσχυαν κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2014 – 2019, τόσο για την περίπτωση των φυσικών όσο και για την περίπτωση των νομικών προσώπων, αλλά εν κατακλείδι, η υπερφορολόγηση, στην περίπτωση του ελληνικού κράτους, δεν επέφερε εύκολα και αβίαστα την προσδοκώμενη αύξηση.

Λέξεις – κλειδιά: Μνημόνια, Δημοσιονομική Πολιτική, Φορολογική Πολιτική, Φορολογικές Μεταρρυθμίσεις, Ελλάδα, Οικονομική Κρίση, Οικονομική Υφεση.

Abstract

The purpose of this dissertation is to study and analyze the fiscal and tax measures taken in the case of the Greek state, following the outbreak of the recent financial crisis of 2008 and during the years of enforcing successive memoranda. In fact, in order to frame the theoretical and jurisprudential approach with practical examples, we created a total of eight different cases of taxpayers and legal entities, in which we compared the results of their tax charges and their residual income, applying the tax regimes up to 2014 and in 2019. In any case, it is emphasized that the Greek state, during 2008, when the financial crisis broke out, was affected not only from an economic, but also from a fiscal point of view. This means that Greece was faced on the one hand with a declining course of the economic cycle and on the other hand with a complete derailment of its public finances, due to various structural factors. It should also be noted that since the crisis of 2008 not all countries have experienced the same economic derailment, as happened in the case of Greece. During the years of the memoranda, the Greek state is hierarchically placed in the first places of the highest taxation, compared to the case of other European countries, while at the same time it was faced with successive budget deficits. In addition, the low tax collection capacity of the Greek state is considered aggravating for the intensity of the informal economy and the escalation of tax evasion. In conclusion, from the practical examples given, the tax regime in force in 2019 was considered more advantageous compared to the other tax regimes in force during the period 2014 - 2019, for both the case of natural and the case of legal persons, but in conclusion, the over-taxation did not easily and effortlessly lead to the expected increase in budget revenues in the case of the Greek state.

Keywords: Memoranda, Fiscal Policy, Tax Policy, Tax Reforms, Greece, Economic Crisis, Economic Recession.

Εισαγωγή

Σήμερα βρισκόμαστε στην εξέλιξη μίας δεύτερης πολύ μεγάλης οικονομικής κρίσης, την οποία προξένησε ως συνεπακόλουθο, η υγειονομική κρίση της πανδημίας Covid-19. Γενικά η εποχή μας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «η εποχή των κρίσεων». Μέσα σε μια δεκαετία είχαμε ήδη δύο μεγάλες παγκόσμιες κρίσεις, οι οποίες είχαν σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο και βαίνουμε ολοταχώς προς μία τρίτη κρίση, ενεργειακή και επισιτιστική την οποία προξενεί ο πόλεμος στην Ουκρανία.

Η οικονομική κρίση του 2008 ήταν κρίση παγκοσμιοποίησης, ήταν η κρίση της χρηματοπιστωτικής σφαίρας στην ανάπτυξη του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Η κρίση αυτή «χτύπησε» ασύμμετρα αλλά δεν άφησε ανεπηρέαστο κανένα. Την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, ακολούθησε η κρίση χρέους των κρατών. Πριν αποσοβηθεί αυτή η κρίση ήρθε η νέα υγειονομική κρίση της πανδημίας. Οι παραπάνω κρίσεις επιδείνωσαν, αυτό το οποίο επίσης συνιστούσε διαχρονικά ένα σπουδαίο, παγκόσμιο, οικονομικό ζήτημα, την ανισότητα. Τα τελευταία χρόνια, ήδη από τις απαρχές του 21^{ου} αιώνα, στα οικονομικά έχει φανεί ότι βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τον κίνδυνο διεύρυνσης της ανισότητας σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο. Η ανισότητα αποτελεί ένα στοιχείο που διαπερνά όλες τις χώρες από τις πιο ανεπτυγμένες, όπου εκεί μπορεί να έχει και μεγαλύτερη οξύτητα, μέχρι και τις λιγότερο ανεπτυγμένες.¹

Ερχόμενοι στα καθ' ημάς, στην Ελλάδα, τα χρόνια που προηγήθηκαν της ένταξης στη ζώνη του ευρώ, η αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης, οδήγησε σε μια «φούσκα» ζήτησης και ευημερίας, η οποία συντηρήθηκε επί σειρά ετών από τον εξωτερικό δανεισμό με εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια.

Η διόγκωση του μισθολογικού κόστους του δημοσίου τομέα, η αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης, η αύξηση των εισαγωγών, η φοροεισπρακτική αδυναμία του κράτους λόγω της εκτεταμένης φοροδιαφυγής, η μη ορθολογική διαχείριση των κεφαλαίων χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, κ.α. είχαν ως αποτέλεσμα την πρόκληση συνεχών δημοσιονομικών ελλειμμάτων ακόμα και κατά την περίοδο

¹Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι., «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ.39-53

της οικονομικής ανάπτυξης που ακολούθησε την ελληνική ένταξη στην ευρωζώνη και κατά συνέπεια τη διόγκωση του ελληνικού χρέους. Το χάσμα ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας μεταξύ των χωρών Βορρά και Νότου στην Ευρωπαϊκή Ένωση διευρύνθηκε ακόμα περισσότερο. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, αν και δεν ήταν αυτή που προκάλεσε τα οικονομικά προβλήματα στην Ελλάδα, έφερε στην επιφάνεια τις ήδη προϋπάρχουσες παθογένειες ενός μη ορθολογικού μοντέλου οργάνωσης και δημοσιονομικής διαχείρισης, το οποίο ήταν προφανώς αδύνατο να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται.

Όπως τα περισσότερα κράτη, έτσι και η Ελλάδα το 2008 προσπάθησε να υιοθετήσει κάποια πρώτα μέτρα αναχαίτισης της κρίσης και θωράκισης της ελληνικής οικονομίας. Η Πολιτεία όμως δεν κατάφερε να ανταποκριθεί άμεσα στις νέες συνθήκες και να εφαρμόσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και η κοινωνία ομοίως αποδείχθηκε ανέτοιμη να τις υιοθετήσει και έτσι ο λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ αυξήθηκε ακόμα περισσότερο σε βαθμό που πλέον το χρέος εμφανιόταν μη διαχειρίσιμο, η Ελλάδα εκτοπίστηκε από τις διεθνείς αγορές και κατέληξε να αποζητά απεγνωσμένα χρηματοδοτική στήριξη.

Η Ελλάδα προκειμένου να αποφύγει τη χρεοκοπία προσέφυγε στο μηχανισμό στήριξης της Τρόικα, υπογράφοντας τρία Μνημόνια (2010, 2012 και 2015). Τα Μνημόνια παρείχαν πίστωση στην Ελλάδα, με αντάλλαγμα δημοσιονομική προσαρμογή και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες ²επέφεραν δραματικές μεταβολές στην οικονομία και την κοινωνία και οι συνέπειες αυτών είναι μέχρι σήμερα ορατές στην απασχόληση, το εισόδημα, τις κοινωνικές δομές και τις σχέσεις του κράτους με τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον υπόλοιπο κόσμο εν γένει.

Η δεκαετία που ακολούθησε την αναγνώριση της διόγκωσης του ελληνικού χρέους λειτούργησε σαν ένα διάστημα ενδοσκόπησης και χαρτογράφησης των ελληνικών παθογενειών των περασμένων δεκαετιών ενδεχομένως από τη Μεταπολίτευση και εντεύθεν. Το ζήτημα είναι εάν η χώρα κατάφερε σε αυτή τη δεκαετία να εντοπίσει τα σφάλματα και τις αποτυχημένες επιλογές των παρελθόντων ετών που την οδήγησαν

² Βιβλ. Γιαννίτσης Γ.- Ζωγραφάκης Στ., «Ανισότητες, φτώχεια, οικονομικές ανατροπές στα χρόνια της κρίσης», εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2016, σελ. 13-40

σήμερα εδώ καθώς και το χρονικό σημείο αφετηρίας τους. Είναι προφανές ότι η κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας του 2009 επήλθε σταδιακά καθώς μόλις το 1999 εξοφλήθηκε η ύστατη δόση του χρέους μετά από το Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο το 1898. Από το 1898 μέχρι και το 1999 η χώρα βρισκόταν υπό διεθνή εποπτεία ακόμα και αν αυτό φαίνεται να έχει εμπεδωθεί πλημμελώς στην εθνική μας μνήμη και συνείδηση. Έτσι λοιπόν σε μία μόλις δεκαετία από το 1999 έως το 2009 και ειδικά το κρίσιμο διάστημα 2006 έως 2009 έγιναν πάλι εσφαλμένες επιλογές οι οποίες οδήγησαν τη χώρα στη συσσώρευση νέων χρεών και την έθεσαν εκ νέου υπό διεθνή εποπτεία για αόριστο χρονικό διάστημα.

Το βέβαιο ³είναι ότι οι πολιτικές και οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα τα χρόνια της κρίσης, τα μέτρα των οποίων θα εξετασθούν στην παρούσα εργασία, επιβλήθηκαν όχι τόσο από τις εκάστοτε κυβερνήσεις όσο έξωθεν, από τους δανειστές μας, δηλαδή την Τρόικα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Οι πολιτικές αυτές απότομα μετέβαλαν ολοκληρωτικά το οικονομικό και κοινωνικό τοπίο της χώρας καθώς και πράγματα και συσχετισμούς που θεωρούνταν δεδομένοι. Πολλές από τις μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν αρχικά δεν έχαιραν ευρείας αποδοχής και λειτούργησαν διχαστικά και αποσταθεροποιητικά για την κοινωνία και την κοινωνική συνοχή, κλυδωνίζοντας την εμπιστοσύνη και τις σχέσεις των πολιτών με το κράτος.

Στο πλαίσιο του μαθήματος «Διοίκηση Οικονομικών Πόρων του Δημοσίου Τομέα – Δημόσια Οικονομική» εκπονείται η εργασία με θέμα: «Δημοσιονομικά και φορολογικά μέτρα στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων». Στην παρούσα εργασία στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί το χρονικό της κρίσης στην Ελλάδα όσον αφορά τα δημοσιονομικά μέτρα και τις δημόσιες επενδύσεις και στο δεύτερο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί χαρτογράφηση και ανάλυση των δημοσιονομικών μέτρων την εποχή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Στο τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα φορολογικά μέτρα που λήφθηκαν στην εποχή των μνημονίων, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν πρακτικά παραδείγματα φορολόγησης σύμφωνα με το παλαιό και το νέο φορολογικό καθεστώς. Στο πέμπτο κεφάλαιο θα παρατεθούν τα τελικά συμπεράσματα.

³ Βιβλ. Γιαννίτσης Τ.- Ζωγραφάκης Στ. « *Ανισότητες, φτώχεια, οικονομικές ανατροπές στα χρόνια της κρίσης*», εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2016, σελ. 13-40

Κεφάλαιο 1. Η Χαρτογράφηση της Ελληνικής Πραγματικότητας

1.1 Γενικά στοιχεία της οικονομίας του ελληνικού κράτους

Προκειμένου να κατανοηθεί η ευρύτερη επικρατούσα κατάσταση στην περίπτωση του ελληνικού μοντέλου, κυριότερα μετά και από το ξέσπασμα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης του 2008, παρουσιάζονται οι ακόλουθοι πίνακες. Στους πίνακες αυτούς παρουσιάζονται η πορεία και εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, από την πλευρά των οποίων δύναται να σκιαγραφηθεί η κρατούσα, πραγματικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Αρχικά, παρουσιάζονται βασικά μακροοικονομικά μεγέθη, όπως είναι η εξέλιξη του ΑΕΠ, η ιδιωτική κατανάλωση, η δημόσια κατανάλωση, οι πάγιες επενδύσεις, τα επίπεδα εισαγωγών και εξαγωγών, ο πληθωρισμός και η ανεργία, καθ' όλη τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2013 – 2019, που έπεται του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης του 2008.

Πίνακας 1. Μακροοικονομική επίδοση 2013-2017

Μακροοικονομική Επίδοση (Πραγματικοί Ετήσιοι Αριθμοί Μεταβολής %)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ	-3,2	0,4	-0,2	0,0	1,4	1,9	1,9
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ	-2,6	0,4	-0,2	1,4	0,9	1,0	0,8
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ	-6,4	-1,4	0,00	-2,10	-0,5	-2,5	2,2
ΠΑΓΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΗ	-8,4	-4,6	-0,2	0,1	-5,5	17,3	12,0
ΕΞΑΓΩΓΕΣ	1,5	7,8	3,4	-2,0	6,9	8,7	4,9
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	-2,4	7,6	0,3	-0,4	7,4	3,0	2,5
ΑΝΕΡΓΙΑ	27,5	26,5	24,9	23,6	27,52	18,6	16,3
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	-0,9	-1,4	-1,1	0,3	1,2	0,6	0,2

Πηγές: ΣΕΒΕ (2017) και Τράπεζα της Ελλάδος (2020)

Η εικόνα που σκιαγραφείται από τον παραπάνω πίνακα, αποδεικνύει την αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,4% κατά τη διάρκεια του έτους 2013. Όπως προαναφέρθηκε, η οικονομική κρίση αφετηριάστηκε το έτος 2008. Εντούτοις εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι εν καιρώ οικονομικής ύφεσης, τα επίπεδα του ελληνικού Α.Ε.Π. σημείωσαν αύξηση, αν και απειροελάχιστη. Επιπροσθέτως, το έτος 2013, σε σχέση με το 2014, παρατηρείται μείωση της ανεργίας σε ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως της μίας (1) ποσοστιαίας μονάδας, ενώ κατά τη διάρκεια του έτους 2015, τα επίπεδα της ανεργίας σημειώνουν περαιτέρω πτωτική πορεία, φτάνοντας το ποσοστό του 24,9%.⁴

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι η τελευταία αξιολόγηση, που συνόδευε το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια της διετίας 2013 – 2014 δεν ολοκληρώθηκε με επιτυχία. Επίσης, κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων δύο ετών εντάθηκαν τα επίπεδα πολιτικής αβεβαιότητας στην περίπτωση της Ελλάδας⁵. Περισσότερες λεπτομέρειες για τα προγράμματα προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας θα δοθούν στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Όσον αφορά την αμέσως επόμενη διετία, δηλαδή τα έτη 2014 – 2015, η ως άνω αναφερόμενη πολιτική αβεβαιότητα της Ελλάδας, κορυφώθηκε. Ο λόγος έγκειται στις αλλεπάλληλες διαπραγματεύσεις που μεσολαβούσαν μεταξύ των επισήμων δανειστών της Ελλάδας και της ελληνικής κυβέρνησης. Επιπροσθέτως, τον μήνα Σεπτέμβριο του έτους 2014 παρατηρήθηκε απότομη εκροή των τραπεζικών καταθέσεων των Ελλήνων πολιτών, η οποία συνέχισε τη φρενήρη της πορεία μέχρι και τον Ιούνιο του αμέσως επόμενου έτους. Τα εν λόγω επίπεδα εκροών άγγιζαν συνολικά το ποσό των 42,5 δισεκατομμυρίων ευρώ. Οι επιβαλλόμενοι έλεγχοι κεφαλαίου, δηλαδή τα λεγόμενα Capital Controls, επέφεραν ακόμα μεγαλύτερη επιδείνωση της κατάστασης που επικρατούσε στην ελληνική οικονομία τη συγκεκριμένη διετία. Όμως, παρατηρείται ότι τα επίπεδα της οικονομικής ύφεσης στην περίπτωση της ελληνικής πραγματικότητας, κατά την διετία 2014 – 2015 είναι

⁴ Τράπεζα της Ελλάδος, 2020, «Έκθεση Διοικητή για το Έτος 2019».
<https://www.bankofgreece.gr/Publications/ekthdkth2019.pdf>

⁵ ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης».
http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

πιο ήπια, όπως αυτό αντικατοπτρίζεται στο αρνητικό ποσοστό -0,2%. Πρόκειται για επίπεδα ύφεσης τα οποία δεν επιβεβαίωσαν τις δυσσείωνες προβλέψεις που είχαν γίνει τον Αύγουστο του 2015 και σύμφωνα με τις οποίες τα επίπεδα ύφεσης της ελληνικής οικονομίας θα κυμαίνονταν στο -2,3%. Επιπροσθέτως, κατά την διετία 2014 – 2015, πρέπει να επισημανθεί ότι επήλθε τελικώς συμφωνία μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης με τους εταίρους, ενώ ξεκίνησαν να χαλαρώνουν σταδιακά οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, ξεκίνησε να αυξάνεται ο ελληνικός τουρισμός και να επέρχεται μία γενικότερη ομαλότητα στην οικονομική κατάσταση της Ελλάδας. Επίσης, κατά τη διάρκεια της διετίας 2014 – 2015, ανακεφαλαιοποιήθηκε επιτυχώς το εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Παράλληλα, μειώθηκαν οι τιμές του πετρελαίου και υποτιμήθηκε το νόμισμα του ευρώ, έναντι των υπολοίπων νομισμάτων.⁶

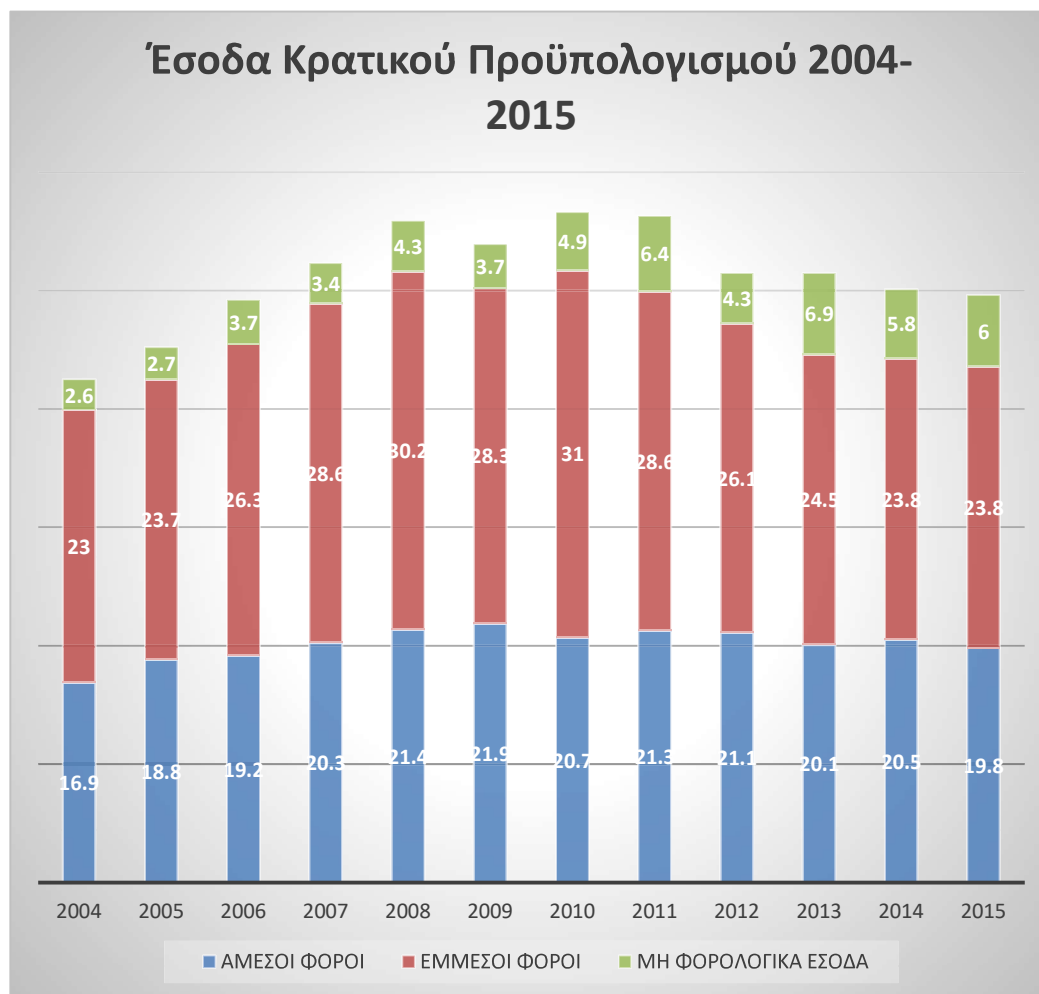
Συν τοις άλλοις, τα έσοδα του ελληνικού κρατικού προϋπολογισμού μειώνονταν με σταθερό ρυθμό μεταξύ του χρονικού διαστήματος 2010 – 2016. Η μείωση αυτή ήταν αναμενόμενη, λόγω της οικονομικής ύφεσης της Ελλάδας μετά και από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008. Έτσι, ήταν αναπόφευκτο ο ελληνικός κρατικός προϋπολογισμός να μη μείνει ανεπηρέαστος από την ήδη δυσμενή οικονομική εικόνα της ελληνικής πραγματικότητας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αν και αυξήθηκαν οι φορολογικοί συντελεστές, τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού στο ανώτερο αναφερόμενο χρονικό διάστημα εξακολουθούσαν να εμφανίζουν πτωτική πορεία. Αναλυτικότερη και λεπτομερέστερη αναφορά στις φορολογικές μεταρρυθμίσεις της Ελλάδας μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, θα ακολουθήσει στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ωστόσο, συνοπτικά αναφέρουμε ότι το 2015 τα έσοδα του ελληνικού προϋπολογισμού σημείωσαν πτώση της τάξεως του 12% από τα επίπεδα εσόδων, όπως αυτά κυμάνθηκαν το 2010. Σχεδόν τα μισά από αυτά τα έσοδα που σημείωσαν μείωση, δηλαδή το 48% αυτών, αφορούσε την περίπτωση της έμμεσης φορολογίας, ενώ παρεμφερές ποσοστό της τάξεως του 40% των διαφυγόντων εσόδων του ελληνικού κρατικού προϋπολογισμού προερχόταν από την άμεση φορολογία. Μόνο η μειοψηφία

⁶ ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης». http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

του 12% των διαφυγόντων εσόδων του ελληνικού κρατικού προϋπολογισμού προερχόταν από οποιαδήποτε άλλη πηγή εκτός φορολογίας.⁷

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πορεία των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού μεταξύ του χρονικού διαστήματος 2004 – 2015. Πρόκειται για ένα χρονικό διάστημα που περιλαμβάνει και την περίοδο πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008, αλλά και την περίοδο κατόπιν του ξεσπάσματος της οικονομικής αυτής κρίσης.

Διάγραμμα 1. Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2004-2015

Πηγή: Διανέοσις (2016)

⁷ Διανέοσις, 2016, «Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα - Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της». https://www.dianecosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf

Από την εικόνα που αντικατοπτρίζεται στο παραπάνω διάγραμμα, διαπιστώνουμε ότι κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2010 – 2015, τα αποτελέσματα των εσόδων του ελληνικού κρατικού προϋπολογισμού, που προέρχονται από άμεση φορολογία εμφανίζουν οριακά μια κατάσταση σταθερότητας. Η ίδια συνθήκη δεν επαναλαμβάνεται στην περίπτωση των εσόδων που προέρχονται από την έμμεση φορολογία, τα οποία ετησίως βαίνουν μειούμενα . Η μείωση αυτή μάλιστα φθάνει σε ποσοστό 7,2% στο τέλος της πενταετίας⁸.

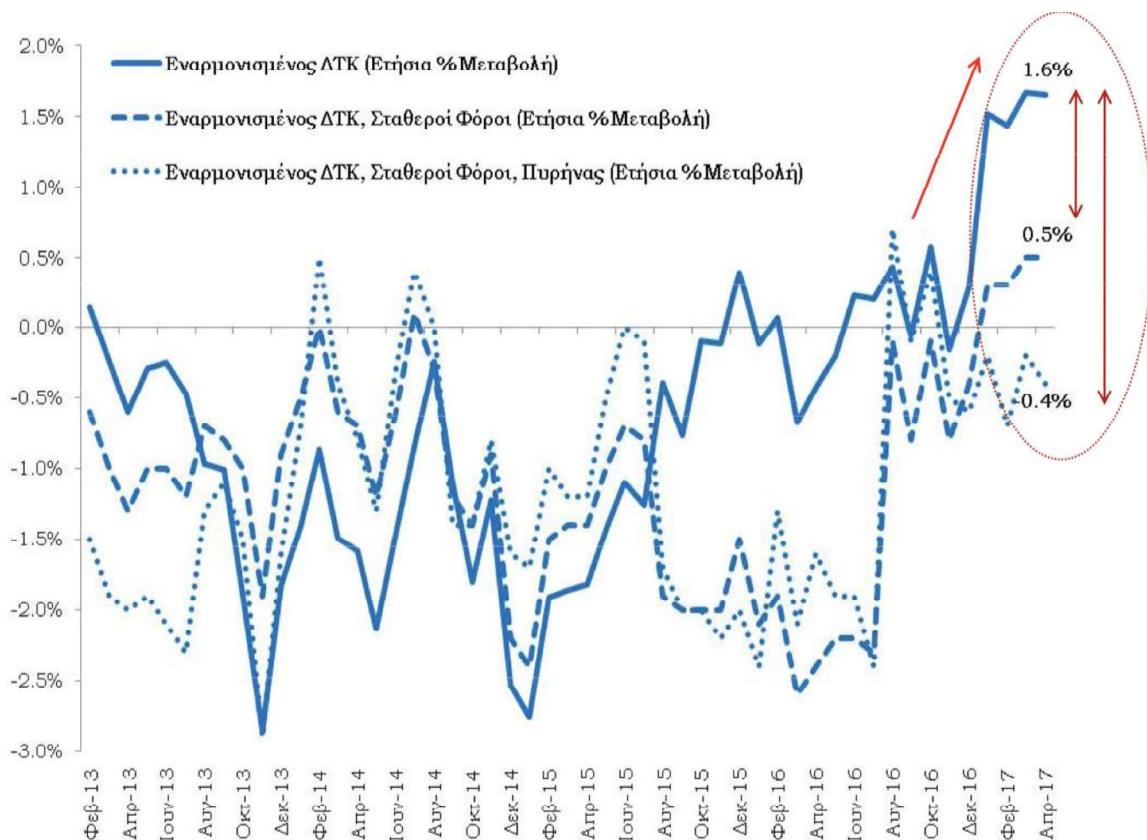
Επιπροσθέτως, επισημαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της διετίας 2016 – 2018, το κλίμα που επικρατεί στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας σημειώνει θετική προοπτική, γεγονός που συμβάλλει στη μείωση των επιπέδων της ως άνω αναφερόμενης αβεβαιότητας. Συν τοις άλλοις, η συγκεκριμένη διετία συνοδεύεται από περαιτέρω χαλάρωση των κεφαλαιακών ελέγχων που επιβλήθηκαν κατόπιν του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης του 2008 στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς επίσης και από αναβάθμιση των επιπέδων της πιστοληπτικής ικανότητας κατά συνέπεια και από περιορισμό των διάφορων χρηματοδοτικών εξόδων. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, επιπροσθέτως, κατάφερε να διαχειριστεί με επιτυχία προβλήματα συνυφασμένα με την αύξηση των επιπέδων των μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς επίσης και με τα ολοένα αυξανόμενα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.⁹

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η εξέλιξη των επιπέδων πληθωρισμού στην περίπτωση της ελληνικής πραγματικότητας κατά τη διάρκεια των ετών 2013 – 2017, δηλαδή κατά τη διάρκεια ενός χρονικού διαστήματος που έπεται της έλευσης της οικονομικής κρίσης του 2008.

⁸ Διανέοσις, 2016, «*Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα - Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της*». https://www.dianecosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf

⁹ ΣΕΒΕ, 2017, «*Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης*». http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

Διάγραμμα 2. Κίνηση Πληθωρισμού 2013-2017

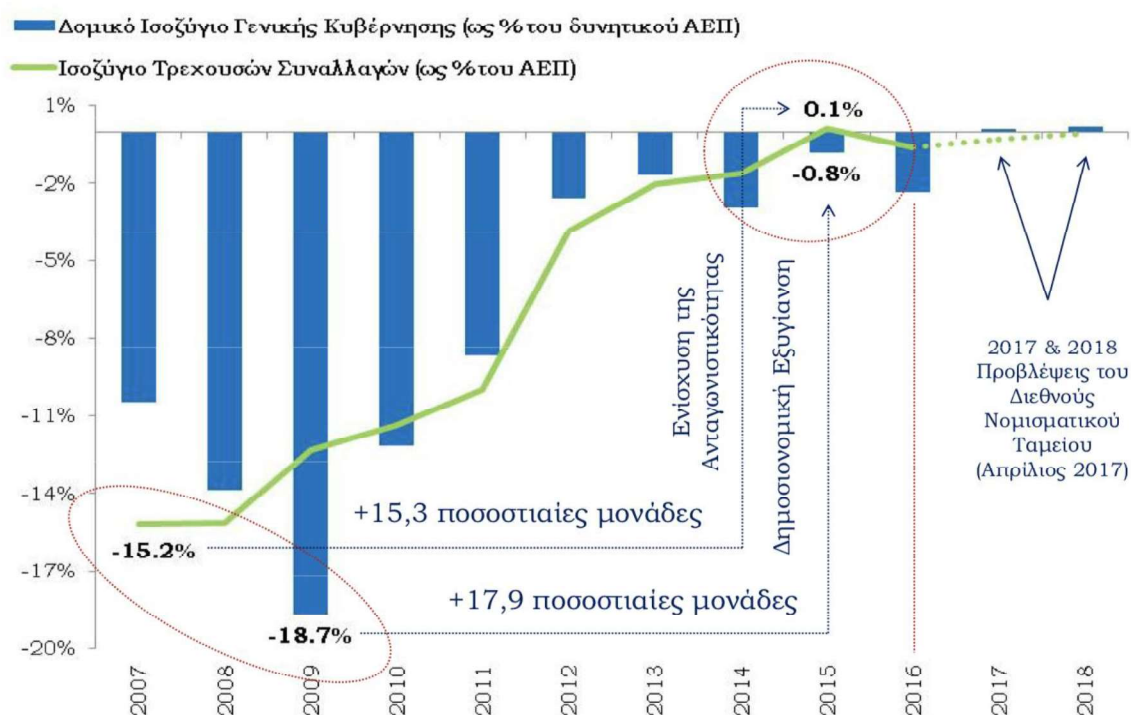
Πηγή: ΣΕΒΕ (2017)

Όπως φαίνεται στην εικόνα που απεικονίζεται στο παραπάνω διάγραμμα, κατά τη διάρκεια των πρώτων τεσσάρων μηνών του έτους 2017, σημειώνεται αξιοπρόσεκτη αύξηση των επιπέδων πληθωρισμού, η οποία ξεκινά από το τέλος του 2016. Η αύξηση του πληθωρισμού που παρατηρείται στην διετία 2016 – 2017, αποτελεί άμεση συνέπεια των αυξήσεων των τιμών του πετρελαίου, κατάσταση που αναφέρθηκε και προηγουμένως στο παρόν κεφάλαιο. Μία ακόμα αιτία της ανόδου του πληθωρισμού κατά τη διετία 2016 – 2017 είναι και τα ολοένα αυξανόμενα επίπεδα έμμεσης φορολογίας. Επομένως, η δημοσιονομική στρατηγική που εφήρμοσε

η ελληνική κυβέρνηση κατά τη διάρκεια αυτών των ετών¹⁰, συνέβαλε στην αύξηση του πληθωρισμού.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πορεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2007 – 2018. Πρόκειται για ένα χρονικό διάστημα που περιλαμβάνει ένα έτος πριν από την έλευση της οικονομικής κρίσης και 10 έτη μετά από την έλευση αυτής.

Διάγραμμα 3. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Πηγή: ΣΕΒΕ (2017)

Οι έντονες ανισορροπίες που επικρατούσαν στο παρελθόν, φαίνονται να εξαλείφονται, σύμφωνα με την εικόνα που παρουσιάζεται στο παραπάνω διάγραμμα. Αναλυτικότερα, η κατάσταση όπως απεικονίζεται, αποδεικνύει τη δημιουργία στέρων βάσεων που ανταποκρίνονται στην περίπτωση ενός βιώσιμου υποδείγματος

¹⁰ ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης». http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, παρατηρείται μείωση στα επίπεδα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια των ετών 2013 – 2017. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια του έτους 2015, είναι η πρώτη φορά που το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας εμφανίζει εικόνα πλεονασμάτων, έστω και αν αυτή είναι οριακή. Δεν παύει όμως, να αποτελεί θετικό οίονό για το μελλοντικό status της ελληνικής οικονομικής πραγματικότητας.¹¹

Η νομισματική και δημοσιονομική στρατηγική που ακολουθήθηκε από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης, τόσο πριν όσο και μετά το ξέσπασμα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης του 2008, φαίνεται ξεκάθαρα στους πίνακες που ακολουθούν. Αρχικά, παρουσιάζεται η εικόνα των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού για τα έτη 2009 – 2011, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού και του προϋπολογισμού των δημοσίων επενδύσεων για τα έτη 2010 – 2013, δηλαδή για το άμεσο χρονικό διάστημα μετά την έλευση της οικονομικής κρίσης του 2008.

¹¹ ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης». http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

Πίνακας 2. Σκιαγράφηση ακολουθούμενης δημοσιονομικής πολιτικής

ΕΣΟΔΑ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ			
	2009	2010	2011
I. ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	21.432	20.224	20.318
1/ ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	16.590	12.933	13.311
ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	10.841	9.398	8.285
ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	3.790	3.149	2.760
ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	1.880	1.670	1.888
ΠΛΟΙΩΝ	13	14	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	504	567	1.008
2/ ΦΟΡΟΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ, ΔΩΡΕΩΝ, ΓΟΝΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	526	487	1.172
3/ ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΥΠΕΡ ΤΡΙΤΩΝ	2	1	1
4/ ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΤΩΝ	2.446	2.874	1.911
5/ ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	1.868	2.575	4.301
II. ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	28.291	31.042	28.632
1/ ΔΑΣΜΟΙ & ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΕ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	254	217	198
2/ ΦΟΡΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΣΤΑ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΑ	2.229	2.046	1.910
3/ ΦΟΡΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΕΓΧΩΡΙΩΝ	23.758	27.150	25.106
4/ ΦΟΡΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	1.453	1.120	905

5/ ΛΟΙΠΟΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	597	509	513	
ΙΙΙ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	49.723	51.266	48.951	
ΙV. ΜΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	3.720	4.912	6.490	
V. ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	53.443	56.179	55.442	
ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ				
	2010	2011	2012	2013
Ι. ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	67.758	70.146	61.499	55.802
1/ ΑΠΟΔΟΧΕΣ & ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ	22.543	21.823	20.511	18.499
2/ ΑΣΦΑΛΙΣΗ & ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ	15.764	17.715	16.742	14.969
3/ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΕΞΟΔΑ	8.097	7.020	6.410	6.305
4/ ΠΟΡΟΙ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΟΝΤΑΙ	5.775	5.003	3.474	3.777
5/ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	-	-	-	1.100
6/ ΤΟΚΟΙ	13.223	16.348	12.223	8.900
7/ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΛΥΨΗ ΠΑΛΑΙΩΝ ΟΦΕΙΛΩΝ ΤΟΥΣ	367	435	392	400
8/ ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	1.017	360	410	750
9/ ΚΑΤΑΠΤΩΣΕΙΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ (ΕΝΤΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ)	827	1.249	679	558

10/ ΚΑΤΑΠΤΩΣΕΙΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ (ΕΚΤΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ)	145	193	117	469
11/ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΤΟ ΕFSF	0	0	541	75
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	8.454	6.559	6.114	6.850
1/ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΡΓΩΝ	3.198	1.500	-	-
2/ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	5.236	5.016	-	-
3/ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΕΞΟΔΑ	20	43	-	-
III. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	76.212	76.705	67.614	62.652
1/ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	62.989	60.357	55.391	53.752
2/ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	52.179	51.562	47.137	44.650
3/ΧΡΕΟΛΥΣΙΑ	19.549	28.843	23.905	12.845

Πηγή: ΣΕΒΕ (2017)

Από τα δεδομένα που παρατίθενται στον ανωτέρω πίνακα, παρατηρούμε ότι από τον Ιούλιο του έτους 2007 και μετά, η νομισματική στρατηγική της ελληνικής κυβέρνησης ήταν προσανατολισμένη στον χρηματοπιστωτικό κλάδο λόγω του ότι το χρηματοδοτικό κόστος είχε αυξηθεί, αλλά και λόγω του ότι ο πληθωρισμός στην περίπτωση της Ευρώπης σημείωσε μείωση και από πλευράς ευρωσυστήματος επιδιώχθηκε συρρίκνωση των επιπέδων στα οποία κυμαίνονταν τα βασικά επιτόκια

δανειοδότησης. Ωστόσο, μέχρι και το τέλος του έτους 2014 δεν κατέστη εφικτή η μεταβολή των επιπέδων των βασικών επιτοκίων¹².

Μάλιστα, επειδή υπήρχε ο κίνδυνος του κλονισμού της σταθερότητας του ευρώ συστήματος, η ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα αναγκάστηκε να εφαρμόσει περαιτέρω συμβατικά μέτρα που ενέπιπταν στο πλαίσιο της νομισματικής πολιτικής της Ελλάδας και από τα οποία βελτιώθηκε το κόστος άντλησης και διαθεσιμότητας ρευστών διαθεσίμων των ελληνικών τραπεζών. Επιπροσθέτως, εφαρμόστηκαν και μέτρα μη συμβατικά, όπως επί παραδείγματι το γεγονός ότι διευρύνθηκε η ποικιλία των πράξεων που διαδραματίζονταν στην ανοιχτή αγορά, αλλά και η θέσπιση ενός σταθερού επιτοκίου στις πράξεις που αφορούσαν την παροχή οικονομικής βοήθειας προς ιδιώτες και προς επιχειρήσεις, για την ενίσχυση των επιπέδων ρευστότητας τους.¹³

1.2 Η πολυδιάσπαση και ευμεταβλητότητα του ελληνικού φορολογικού συστήματος

Σύμφωνα με σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το IOBE¹⁴, το ελληνικό φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται αφενός από αυξημένα επίπεδα αστάθειας και αφετέρου από ιδιάζουσα πολυπλοκότητα και πολυδιάσπαση. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη μελέτη το φορολογικό σύστημα του ελληνικού κράτους έλαβε τους χαρακτηρισμούς «άδικο και αναποτελεσματικό». Σαφώς, μία χώρα που διέπεται από φορολογικό σύστημα που συνοδεύεται από αναποτελεσματικότητα και υποψίες αδικίας, δεν μπορεί να προσελκύσει επενδυτικά κεφάλαια και δεν υποστηρίζει την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Το ελληνικό φορολογικό σύστημα έχει κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε εμμέσως να προάγεται η παραοικονομία και φοροδιαφυγή, όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα στην επόμενη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου.

¹² ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης».

http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

¹³ ΣΕΒΕ, 2017, «Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης».

http://www.seve.gr/wpcontent/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

¹⁴ IOBE, 2018, «Το Φορολογικό Πρόβλημα της Ελλάδας».

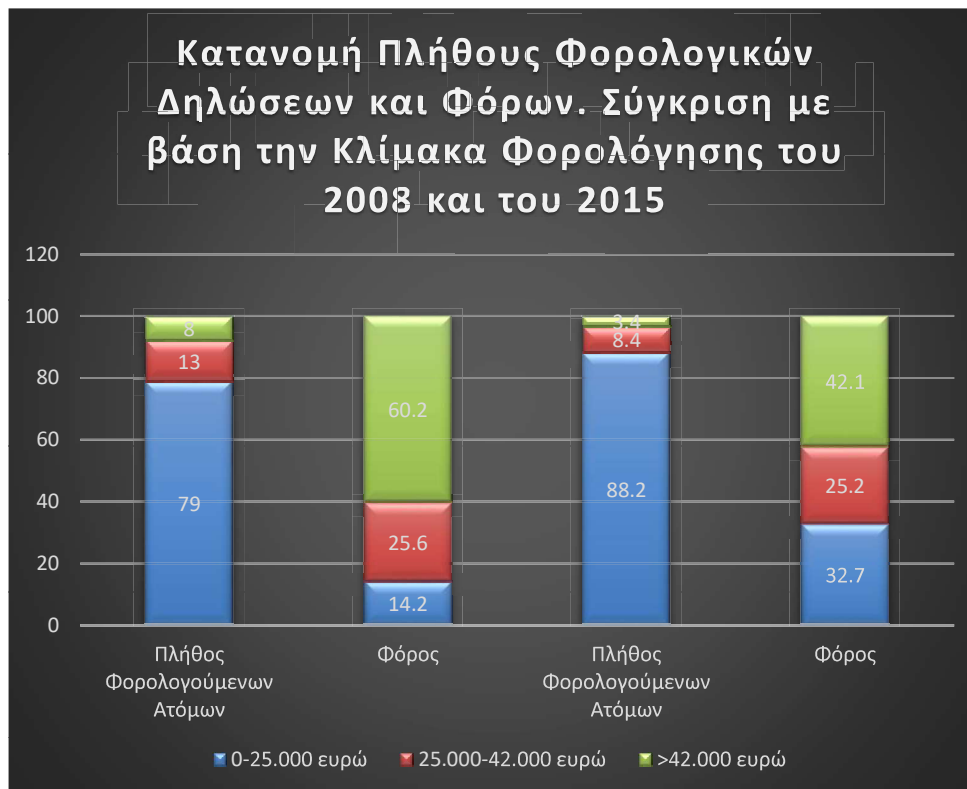
http://iobe.gr/docs/research/RLS_29042018_PRS_GR.pdf

Το ότι μετά την έλευση της οικονομικής κρίσης του 2008, η έκτακτη άμεση φορολογία σημείωσε αύξηση της τάξεως του 94%, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της ευκολίας με την οποία το ελληνικό φορολογικό σύστημα μπορεί να μεταβάλλεται. Σύν τοις άλλοις, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στην ίδια μελέτη, κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 2010 – 2018 τα φορολογικά έσοδα που προέρχονταν από ακίνητα και εν γένει περιουσιακά στοιχεία επταπλασιάστηκαν. Επιπροσθέτως, οι επιβαλλόμενοι φόροι επί των παραγωγικών διαδικασιών, κατά το έτος 2015, έφτασαν το σημαντικό ποσοστό του 16,1% επί του ΑΕΠ ενώ το έτος 2014 το ίδιο ποσοστό κυμαινόταν σε επίπεδα του 12,7%. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με στοιχεία που αντλούνται από την ίδια έρευνα, στην Ελλάδα, οι συντελεστές φορολογίας, καθώς επίσης και οι αντίστοιχοι συντελεστές των ασφαλιστικών εισφορών είναι οι τρίτοι υψηλότεροι σε σειρά κατάταξης, συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.¹⁵

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, απεικονίζεται η κατανομή των φορολογικών δηλώσεων και των καταβαλλόμενων φόρων, σύμφωνα με την ισχύουσα, εν έτι 2015, φορολογική κλίμακα .

¹⁵ IOBE. 2018, «*Το Φορολογικό Πρόβλημα της Ελλάδας*». http://iobe.gr/docs/research/RLS_29042018_PRS_GR.pdf

Διάγραμμα 4. Σύγκριση κλιμάκων φορολόγησης εισοδήματος ετών 2008 και 2015

Πηγή: IOBE (2018)

Από το παραπάνω διάγραμμα, προκύπτει η ανισότητα των φορολογικών επιβαρύνσεων στην. Εμφαίνεται μάλιστα ξεκάθαρα, η αριθμητική υπεροχή των προσώπων τα οποία δηλώνουν χαμηλά εισοδήματα, συγκριτικά με εκείνα που καταλήγουν να δηλώνουν υψηλά εισοδήματα. Επιπροσθέτως, στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι κατά τη διάρκεια του έτους 2016, ο μέσος όρος φορολόγησης των επιχειρηματικών κερδών στην ευρωπαϊκή ένωση κυμαινόταν στο 22,5%, ενώ αντίστοιχα στην Ελλάδα κυμαινόταν στο 29%, δηλαδή σε εμφανώς υψηλότερα επίπεδα.¹⁶

Τέλος, ένα ακόμα δεδομένο που αποδεικνύει περίτρανα πόσο ευμετάβλητο είχε καταστεί το φορολογικό σύστημα του ελληνικού κράτους είναι το ότι μεταξύ του

¹⁶ IOBE. 2018, «Το Φορολογικό Πρόβλημα της Ελλάδας». http://iobe.gr/docs/research/RLS_29042018_PRS_GR.pdf

χρονικού διαστήματος 2001 – 2015 ψηφίστηκαν 36 διαφορετικά νομοθετικά πλαίσια που αφορούσαν την περίπτωση της φορολογίας.¹⁷

Βέβαια είναι γεγονός ότι η ευμεταβλητότητα του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας δεν αποτελεί ένα πρόβλημα ανακύψαν μόνο εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 2008 και της επιβολής των μνημονίων, αλλά αντιθέτως, πρόκειται για ένα προϋπάρχων ζήτημα σχετιζόμενο με τη γενικότερη ελληνική πολυνομία.

1.3 Τα προβλήματα της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας στην ελληνική πραγματικότητα

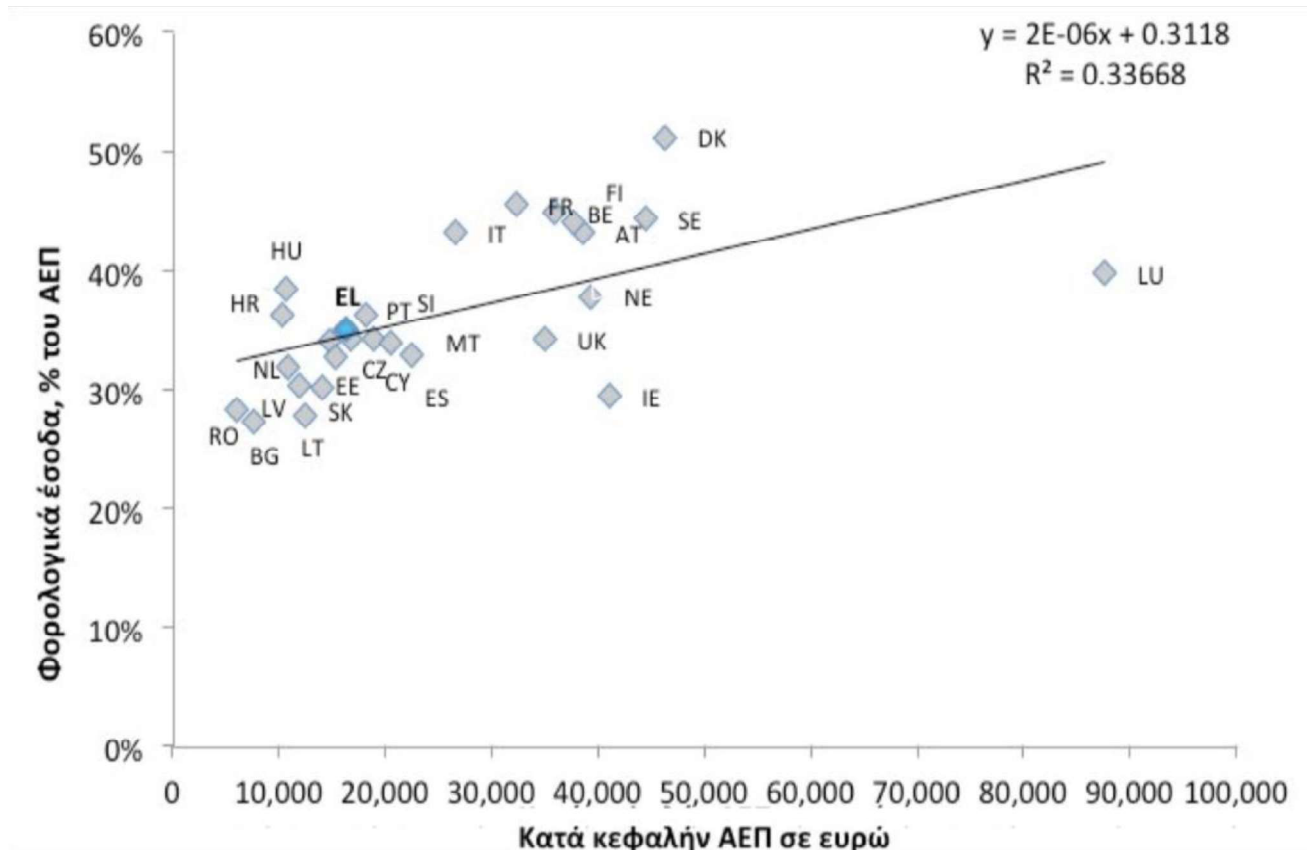
Όπως προαναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η ευκολία μεταβολής και τα αυξημένα επίπεδα πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας, καλλιεργούν πρόσφορα εδάφη για την ενίσχυση της φοροδιαφυγής και την υποστήριξη της παραοικονομίας, ενώ ταυτόχρονα δεν καθιστούν τη χώρα πόλο έλξης επενδυτικών κεφαλαίων. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τη Διανέοσις σε συνεργασία με την Ernst & Young¹⁸, αναλύει εκτενώς το πρόβλημα της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας της Ελλάδας.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, φαίνεται η σύγκριση της Ελλάδας με case studies άλλων ευρωπαϊκών χωρών, ως προς τα φορολογικά έσοδα και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, χρησιμοποιώντας ως έτος βάσης το 2014. Συγκρίνοντας την περίπτωση της ελληνικής πραγματικότητας με την κατάσταση που επικράτησε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, θα καταλήξουμε σε σαφέστερο εντοπισμό του προβλήματος που επικρατεί στην Ελλάδα.

¹⁷ IOBE. 2018, «*Το Φορολογικό Πρόβλημα της Ελλάδας*».
http://iobe.gr/docs/research/RLS_29042018_PRS_GR.pdf

¹⁸ Διανέοσις, 2016, «*Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα - Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της*».
https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf

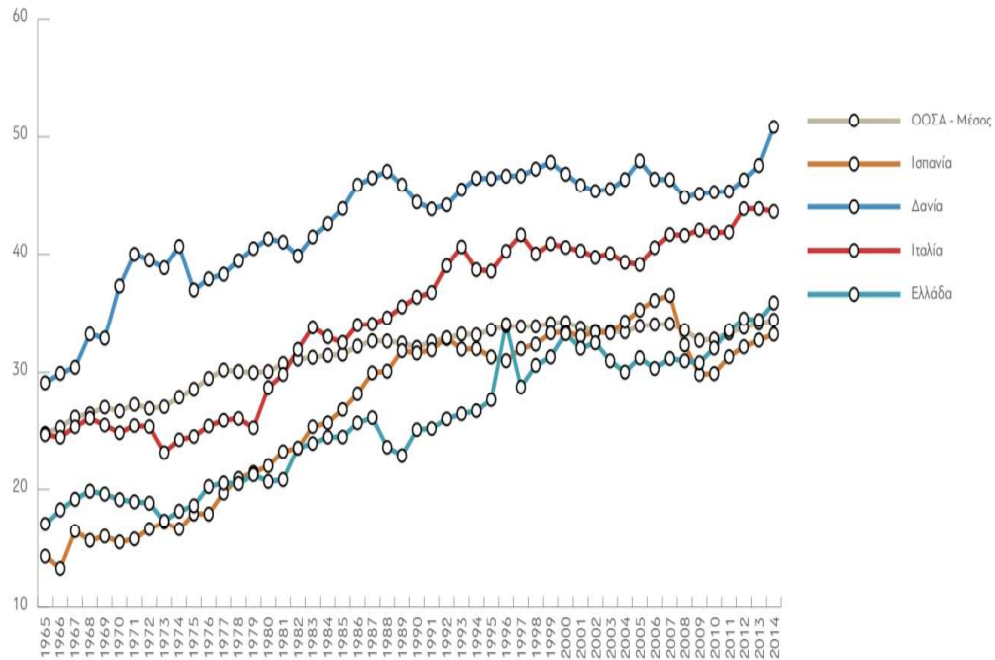
Διάγραμμα 5. Σχέση φορολογικών εσόδων και κατά κεφαλήν ΑΕΠ με έτος βάσης το 2014

Πηγή: Διανέσις (2016)

Στο αμέσως επόμενο διάγραμμα απεικονίζεται η πορεία των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, μεταξύ των ετών 1965 – 2014, για την περίπτωση της Ελλάδας, συγκριτικά με την Ιταλία, την Ισπανία, τη Δανία και το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ.

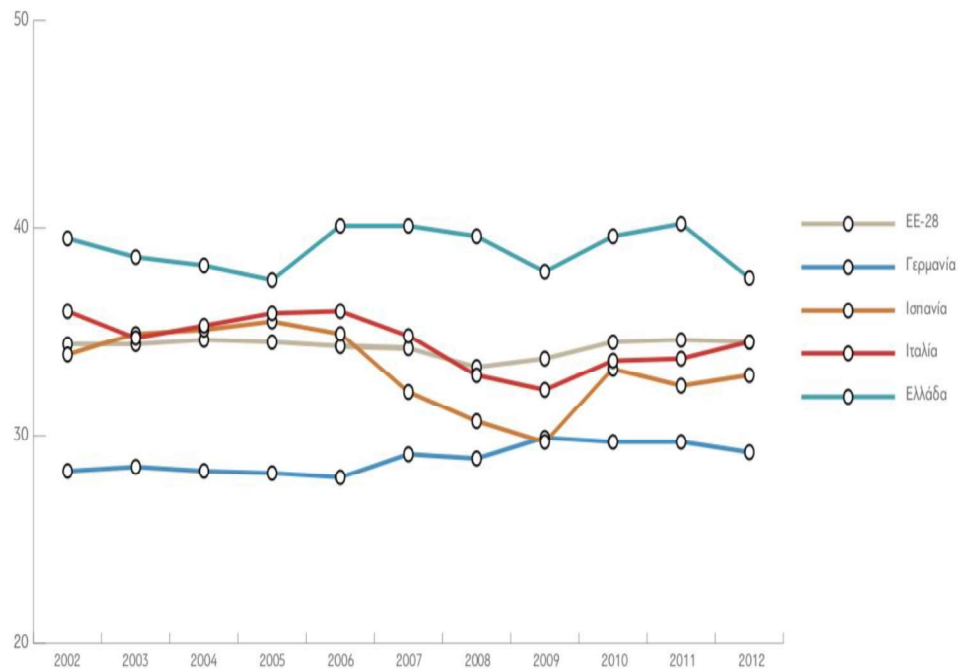
Διάγραμμα 6. Φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 1965 - 2014

Πηγή: Διανέσις (2016)

Στο αμέσως επόμενο διάγραμμα εμφανίζεται η πορεία των έμμεσων φόρων, εκφραζόμενων ως ποσοστό επί των συνολικών φόρων, για τα έτη 2002 – 2012, για την περίπτωση της Ελλάδας, συγκριτικά με τη Γερμανία, την Ισπανία, την Ιταλία και το μέσο όρο των ΕΕ – 28.

Διάγραμμα 7. Έμμεσοι Φόροι ως Ποσοστό των Συνολικών Φόρων για το χρονικό διάστημα 2002 - 2012

Πηγή: Διανέοσις (2016)

Παρατηρώντας την εικόνα που δημιουργείται από τα τρία παραπάνω διαγράμματα, στα οποία η Ελλάδα τίθεται σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και χώρες του ΟΟΣΑ, είναι εμφανής η ελληνική δυστοκία στα επίπεδα φορολογικών εσόδων, εκφραζόμενα ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. Επιπροσθέτως, αποδεικνύονται τα υψηλά επίπεδα έμμεσης φορολογίας που επιβάλλονται στην Ελλάδα, όταν αυτά εκφράζονται ως ποσοστά επί της συνολικής φορολογίας. Πρόκειται για μία κατάσταση που ενώ συνήθως, επικρατεί στις αναπτυσσόμενες χώρες, αντίθετα αποφεύγεται βδελυρά από τις αναπτυγμένες. Άρα, στην προκειμένη περίπτωση, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η φορολογική πολιτική που ακολουθείται στην Ελλάδα μετά την απαρχή της οικονομικής κρίσης, προσομοιάζει με τη συνήθη εφαρμοζόμενη πολιτική και στρατηγική σε αναπτυσσόμενες και όχι σε ανεπτυγμένες χώρες.

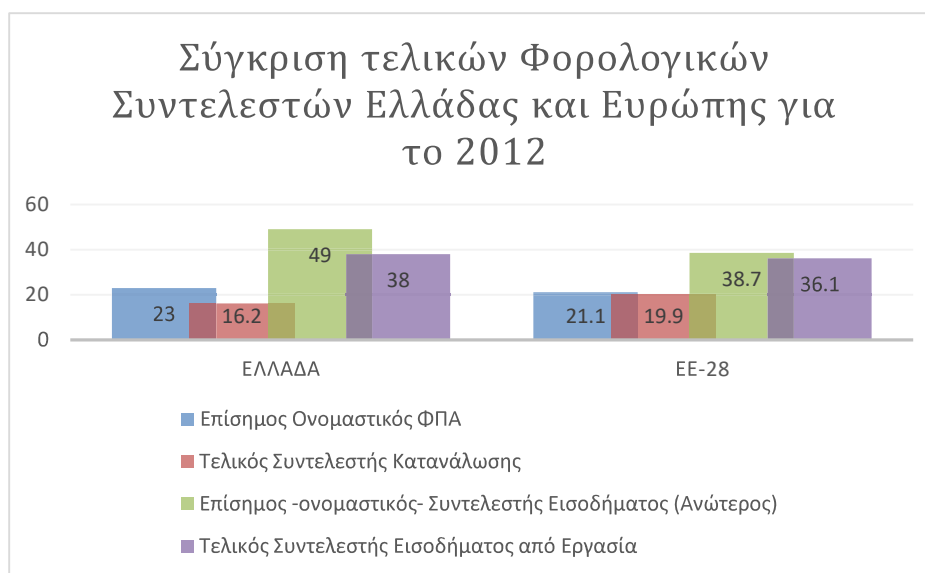
Παρά το γεγονός ότι στην Ελλάδα οι φορολογικοί συντελεστές είναι εξαιρετικά υψηλοί, αυτό όμως δεν αντικατοπτρίζεται στα αυξημένα επίπεδα φορολογικών εσόδων στον ελληνικό κρατικό «κορβανά», όπως ήδη προαναφέρθηκε και ανωτέρω στο παρόν κεφάλαιο. Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την εικόνα που παρουσιάζεται από τα τρία παραπάνω διαγράμματα, μόνο το έτος 2009, ο μέσος όρος

των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα, προσεγγίζει τα αντίστοιχα μέσα επίπεδα που εμφανίζουν τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη.

Η απόκλιση των ελληνικών φορολογικών εσόδων από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, παρά το γεγονός της εφαρμογής υψηλών φορολογικών συντελεστών, οφείλεται στην προκύπτουσα διαφορά μεταξύ ονομαστικού και πραγματικού συντελεστή. Ο ονομαστικός συντελεστής φορολογίας προκύπτει από τα αναφερόμενα στις ισχύουσες φορολογικές διατάξεις. Ο πραγματικός συντελεστής φορολογίας προκύπτει από το λόγο της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης προς τη φορολογητέα βάση. Έτσι, στην περίπτωση της ελληνικής πραγματικότητας υπάρχουν χαμηλά επίπεδα πραγματικού φορολογικού συντελεστή στις περιπτώσεις κεφαλαίου, κατανάλωσης και αυτοαπασχόλησης.¹⁹

Στο διάγραμμα που ακολουθεί πραγματοποιείται σύγκριση μεταξύ των τελικών συντελεστών φορολογίας που επικρατούν στην περίπτωση της Ελλάδας και των αντίστοιχων συντελεστών φορολογίας που επικρατούν στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, για την περίπτωση του έτους 2012.

Διάγραμμα 8. Σύγκριση τελικών Φορολογικών συντελεστών Ελλάδας και Ευρώπης για το 2012

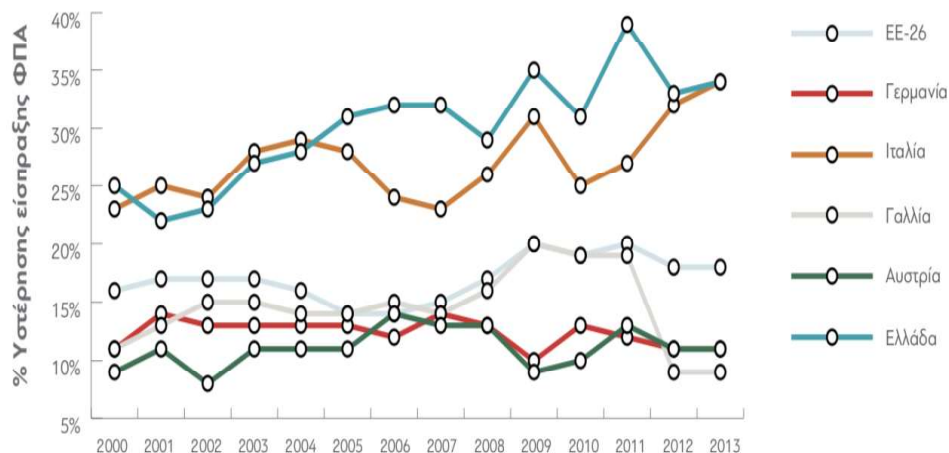
Πηγή: Διανέοσις (2016)

¹⁹ Διανέοσις, 2016, «Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα - Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της». https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf

Από τα δεδομένα που απεικονίζονται στο παραπάνω διάγραμμα, προκύπτει ότι ο επίσημος ονομαστικός Φ.Π.Α., στην περίπτωση της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια του 2012, έφτασε στα επίπεδα του 23%. Πρόκειται για ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα στα οποία κυμάνθηκε ο επίσημος ονομαστικός Φ.Π.Α. των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών. Ο τελικός συντελεστής κατανάλωσης στην περίπτωση της Ελλάδας, για το έτος 2012, κυμάνθηκε στο 16,2%, ενώ στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη κυμάνθηκε σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο. Ο επίσημος ονομαστικός συντελεστής εισοδήματος κατά τη διάρκεια του 2012 στην Ελλάδα κυμάνθηκε στο 49% όντας αισθητά μεγαλύτερος από το 38,7% επίπεδο στο οποίο κυμάνθηκαν τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Τέλος, ο τελικός συντελεστής εισοδήματος από εργασία, για την περίπτωση της Ελλάδας το έτος 2012, κυμάνθηκε στο 38%, ποσοστό που είναι λίγο υψηλότερο από το επίπεδο στο οποίο κυμάνθηκαν τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη.

Από όλα τα δεδομένα που παρατέθηκαν παραπάνω, είναι σαφές ότι το φορολογικό σύστημα του ελληνικού κράτους, συμπεριλαμβανομένων των φοροεισπρακτικών του μηχανισμών, χαρακτηρίζεται από αναποτελεσματικότητα. Μάλιστα, η εν λόγω αναποτελεσματικότητα είναι εντονότερη κυρίως στην περίπτωση της φορολογίας εισοδήματος, αλλά και στην περίπτωση του ΦΠΑ. Αυτό αποδεικνύεται και από την εικόνα που διαμορφώνεται στο ακόλουθο διάγραμμα, το οποίο απεικονίζει την υστέρηση της εισπρακτικής ικανότητας ΦΠΑ στην ελληνική περίπτωση.

Διάγραμμα 9. Υστέρηση φοροεισπρακτικής ικανότητας για το Φ.Π.Α Ελλάδας και άλλων ευρωπαϊκών κρατών

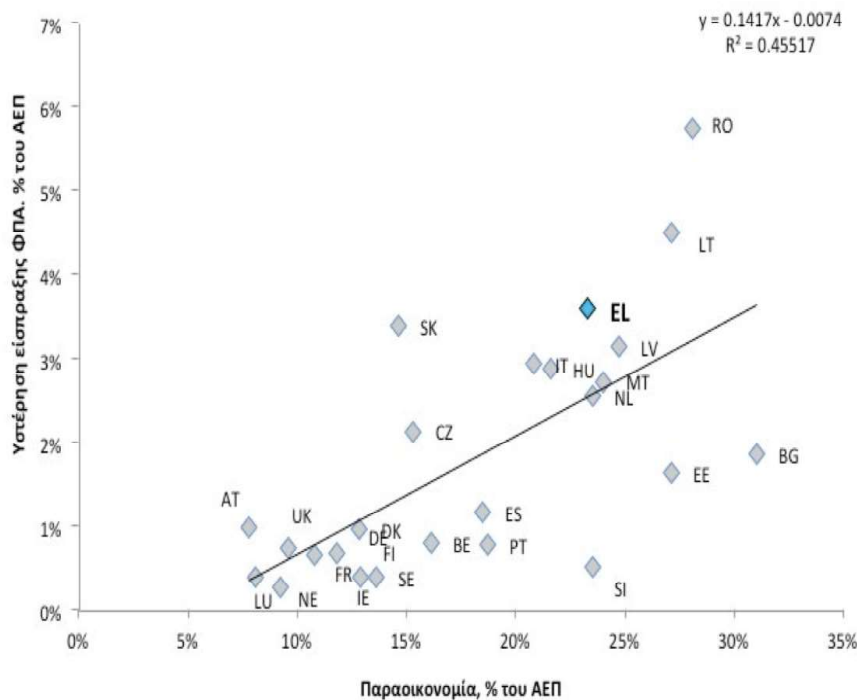

Πηγή: Διανέοσις (2016)

Η εικόνα που διαμορφώνεται από το προηγούμενο διάγραμμα, αποδεικνύει ότι ειδικότερα κατά τη διάρκεια του 2013, τα επίπεδα της εισπρακτικής αδυναμίας για την περίπτωση του Φ.Π.Α., στην Ελλάδα, είναι σαφώς μεγαλύτερα συγκριτικά με τα αντίστοιχα επίπεδα που παρουσιάζονται στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Έτσι, επιβεβαιώνεται η φοροεισπρακτική ανικανότητα του ελληνικού κράτους, η οποία είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την αύξηση της φοροδιαφυγής και την ενίσχυση της παραοικονομίας.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, απεικονίζεται η σχέση που υφίσταται μεταξύ της φοροεισπρακτικής αδυναμίας Φ.Π.Α. και της κυμάνσεως των επιπέδων φοροδιαφυγής και παραοικονομίας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη.

Διάγραμμα 10. Υστέρηση εισπραξης Φ.Π.Α και επίπεδα παραοικονομίας/φοροδιαφυγής ως ποσοστό του ΑΕΠ σε Ελλάδα και λοιπές ευρωπαϊκές χώρες για το έτος 2013

Πηγή: Διανέοσις (2016)

Από την εικόνα που διαμορφώνεται στο παραπάνω διάγραμμα, αποδεικνύεται η θετική σχέση μεταξύ της φοροεισπρακτικής αδυναμίας ΦΠΑ και της ενίσχυσης της παραοικονομίας.

Κεφάλαιο 2. Τα δημοσιονομικά μέτρα στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων

2.1 Η διεθνής οικονομική κρίση του 2008

Η κρίση του 2008 ήταν μια κρίση ισχύος ατομικής βόμβας, η οποία οδήγησε σε μεγάλους μετασχηματισμούς, κλυδωνισμούς και ανακατατάξεις στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Δεν άφησε ανεπηρέαστη καμιά χώρα, αλλά χτύπησε τις διάφορες χώρες ασύμμετρα, δηλαδή η κάθε χώρα επηρεάστηκε διαφορετικά.

Η διεθνής οικονομική κρίση του 2008 ξεκίνησε όταν η κεντρική τράπεζα των Η.Π.Α αύξησε απότομα τα επιτόκια των στεγαστικών δανείων και των ομολόγων. Η αύξηση των επιτοκίων οδήγησε σε αδυναμία αποπληρωμής τόκων με συνέπεια τις κατασχέσεις υποθηκευμένων περιουσιακών στοιχείων και κυρίως κατοικιών. Μέσα σε αυτό το αρνητικό κλίμα για την αγορά ακινήτων ήρθε μια αναμενόμενη μείωση στη ζήτηση της αγοράς κατοικιών που είχε ως συνέπεια τη μείωση των τιμών των ακινήτων σε σημείο που η αποπληρωμή των δανείων ήταν αδύνατη ακόμα και μέσω των κατασχέσεων. Έτσι, βρέθηκαν εκτεθειμένες αρκετές τράπεζες των Η.Π.Α οι οποίες χρεοκόπησαν δημιουργώντας μεγαλύτερη αναταραχή στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και αφετηριάζοντας μια οικονομική κρίση που επεκτάθηκε γρήγορα και στις άλλες χώρες δημιουργώντας μια νέα διεθνή κρίση.

2.2 Η έλευση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Σε ό,τι αφορά την οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματικά υπήρχαν διάφορες προσεγγίσεις, ορισμένες από τις οποίες, δεν έχουν επαρκώς διατυπωθεί και δεν έχουν τεκμηριωθεί. Είναι ένα μεγάλο ζήτημα, τι πραγματικά έλαβε χώρα το 2008, το οποίο θα απασχολεί για πάρα πολλά χρόνια ακόμη, την Ευρώπη, τον κόσμο και γενικά την παγκόσμια οικονομία. Υπάρχουν αμφιβολίες εάν διαγνώστηκε ορθά και έγκαιρα η κρίση του 2008. Η παγκόσμια οικονομική κρίση στην Ευρώπη πήρε διάφορες μορφές και στην Ελλάδα έλαβε μια πολύ ειδική μορφή. Ξεκίνησε από κρίση στο χρηματοπιστωτικό τομέα, εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα δεν αντιμετώπισε τόσο μεγάλη κρίση στο χρηματοπιστωτικό τομέα διότι λόγω των ιδιαιτεροτήτων της χώρας, δεν είχε εκτεθεί ιδιαίτερα σε τοξικά προϊόντα του χρηματιστηριακού τομέα και κυρίως του τραπεζικού τομέα όπως ήταν

εκτεθειμένες οι υπόλοιπες χώρες. Ήταν παράλληλα κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, δημοσιονομική κρίση, κοινωνική κρίση και κατ' επέκταση πολιτική κρίση καθώς οι παραπάνω (κρίσεις) είναι συνήθως αλληλένδετες και συσχετιζόμενες.²⁰

Από το 2000 μέχρι και το 2007 η Ελλάδα εμφάνιζε μια από τις καλύτερες αποδόσεις ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εικόνα που παρουσίαζε η οικονομία της Ελλάδας ήταν υποδειγματική και περιλάμβανε τα ακόλουθα: μεγάλη αύξηση της εγχώριας ζήτησης, αύξηση των πραγματικών μισθών, πολύ χαμηλά επιτόκια, χαλαρή δημοσιονομική πολιτική. Έτσι, εκείνη τη χρονική περίοδο, η Ελλάδα διαθέτει πολύ υψηλό βιοτικό επίπεδο. Εξάλλου με την είσοδο της χώρας στο ευρώ το 2002 η Ελλάδα επωφελήθηκε αρκετά από την αξιοπιστία της νομισματικής πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας και από το χαμηλό πληθωρισμό που επικρατούσε στην ευρωζώνη. Έτσι, μέχρι και το 2007 η Ελλάδα βίωνε μια εποχή υψηλού επιπέδου ρευστότητας και υψηλής ζήτησης για κατανάλωση.

Όμως, το 2009 εμφανίστηκαν οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης, με σοβαρή επίδραση τόσο στο ΑΕΠ της χώρας, όσο και στο βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Το 2010, παρόλη την ανάκαμψη που σημείωσαν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα συνέχισε να έχει μεγάλη πτωτική πορεία και το 2011 το ΑΕΠ της είχε μειωθεί κατά 10% σε σχέση με το 2010. Από το 2011 μέχρι το 2014 η Ελλάδα μπήκε πάλι, αρχικά με βραδείς ρυθμούς, σε τροχιά έστω και μιας ήπιας ανάκαμψης και το 2018 η πορεία της Ελλάδας αρχίζει πλέον να μοιάζει ξανά με εκείνη των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα συστατικά της οικονομίας της Ελλάδας πριν την κρίση, περιείχαν ορισμένες στρεβλώσεις και ταυτόχρονα αδυναμίες για την αντιμετώπισή τους. Έτσι η έλευση της οικονομικής κρίσης κατέστη αναπόφευκτη.²¹

Η διεθνής οικονομική κρίση έγινε αντιληπτή στην Ελλάδα στα μέσα του 2008 και γρήγορα επέφερε μείωση των επενδύσεων, αύξηση του ποσοστού ανεργίας, μείωση των εξαγωγών, ειδικότερα προς χώρες οι οποίες ήταν ήδη πληττόμενες από την κρίση

²⁰ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 39-53

²¹ Διανέοσις, 2016, «Πώς Έφτασε Η Ελλάδα Στα Μνημόνια;»
https://www.dianecosis.org/2016/04/pos_ftasame_sta_mnimonia/

και την πτώση στην ελληνική αγορά των ακινήτων ως αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης για την έκδοση καινούριων αδειών ανοικοδόμησης. Εδικά η τελευταία από τις ως άνω αναφερόμενες επιπτώσεις της κρίσης, είχε επίδραση ντόμινο και στους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας μειώνοντας κατακόρυφα τη γενική δραστηριότητα.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση ξεκίνησε ως κρίση στο χρηματοπιστωτικό τομέα και ταχύτατα επεκτάθηκε σε δημοσιονομική, κοινωνική και τελικά πολιτική κρίση. Στην Ελλάδα υπήρχε ταυτόχρονα καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου και εκτροχιασμός των δημοσίων οικονομικών. Μια κρίση είναι πολύ δύσκολο να αποσοβηθεί όταν δεν υφίστανται πόροι και είναι σαφές, εξαιτίας της έλλειψης αυτών, πως η Ελλάδα αδυνατούσε να αντιμετωπίσει την κρίση από μόνη της και για το λόγο αυτό απευθύνθηκε ζητώντας βοήθεια στους δημοσιονομικούς θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²²

Παρακάτω θα αναφερθούμε αναλυτικά στα μνημόνια και τα μέτρα λιτότητας που θεσπίστηκαν και εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από το 2010 και εντεύθεν.

Με τον όρο «μνημόνιο» εννοούμε ένα γραπτό κείμενο συμφωνίας μεταξύ διαφορετικών μερών – κυβερνήσεων ή διεθνών οργανισμών. Το ελληνικό μνημόνιο περιλάμβανε μέτρα που είχαν ως στόχο να αντιμετωπίσουν την ακραία δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας και ήταν ένας τρόπος για να μετατραπεί το χρέος της Ελλάδας προς τους ιδιώτες σε χρέος προς τις χώρες-κυβερνήσεις.

²² Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 39-53

Διάγραμμα 11. Η περίοδος της κρίσης σε ένα γράφημα

Πηγή: Διανέοσις (2017)

2.2.1 Μελέτες για την οικονομική κρίση

Οι Monastiriotis et al. (2011) πραγματοποίησαν μελέτη, μέσω της οποίας εξέτασαν τις γεωγραφικές επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008. Στη μελέτη αυτή επισημάνθηκε ότι εξαιτίας των διαφορών που υπάρχουν στη σύνθεση των ελληνικών περιφερειών, η λήψη οριζόντιων μέτρων λιτότητας καταλήγει στην περαιτέρω ενίσχυση των υφισταμένων ανισοτήτων. Μάλιστα, οι μελετητές χαρακτηριστικά επισημαίνουν ότι *«υπό ορισμένες προϋποθέσεις, που σχετίζονται με ευρύτερες χωρικές ανισορροπίες στη χώρα, αυτό μπορεί να προκαλέσει σωρευτικές διαδικασίες απόκλισης που μπορεί να είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν στο μέλλον»* (σελ. 323).

Προκειμένου να διορθωθεί η εν λόγω δυσλειτουργική κατάσταση, οι ίδιοι προτείνουν την καταβολή προσπαθειών, σκοπός των οποίων θα είναι η δημιουργία εσόδων και οι οποίες θα είναι επικεντρωμένες στην αντιμετώπιση κρουσμάτων φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, καθώς επίσης και στην αύξηση της φορολογικής προοδευτικότητας. Επιπροσθέτως, οι μελετητές επισημαίνουν ότι η μείωση των επιπέδων της δημόσιας

κατανάλωσης πρέπει να αντισταθμιστεί με αντίστοιχες αυξήσεις των επιπέδων των δημοσίων επενδύσεων. Στην προκειμένη περίπτωση, το πλέον βιώσιμο μέτρο που πρέπει να ληφθεί από την πλευρά της ευρωπαϊκής ένωσης προκειμένου να υποστηριχθούν οι προτεινόμενες εκ των μελετητών δράσεις, είναι η αποδέσμευση ευρωπαϊκών κονδυλίων και η αξιοποίησή τους προς τις ανωτέρω αναφερόμενες κατευθύνσεις (Monastiriotis et al., 2011).

Οι Psycharis et al. (2016) πραγματοποίησαν σχετική μελέτη, σκοπός της οποίας ήταν η διερεύνηση των προσδιοριστικών παραγόντων της περιφερειακής ανάπτυξης της Ελλάδας, εν καιρώ οικονομικής κρίσης. Όπως μάλιστα αναφέρθηκε από τους Bachtler & Davies (2010), αφενός η ένταση και αφετέρου η χρονική διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2008, λαμβάνοντας υπόψη και τις εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις της σε διεθνές βεληνεκές, προσέλκυσε αρκετές έρευνες που επικεντρώθηκαν στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης αφενός στην περιφερειακή και αφετέρου στην οικονομική ανάπτυξη.

Οι Psycharis et al. (2016) προέβησαν στο σχεδιασμό και την ανάλυση ενός οικονομομετρικού μοντέλου, μέσα από το οποίο εξετάζονταν οι χωρικές επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Προκειμένου να καταστεί αυτό εφικτό, έγινε επιμερισμός της εξέτασης αυτής σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους. Η πρώτη χρονική περίοδος αφορούσε τα έτη 2005 – 2008 και η δεύτερη χρονική περίοδος αφορούσε τα έτη 2009 – 2011. Κατά την πρώτη χρονική περίοδο σημειώθηκε οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα και κατά την δεύτερη οικονομική περίοδο επήλθε η οικονομική της παρακμή, κατόπιν της έλευσης της οικονομικής κρίσης του 2008. Οι μελετητές επεσήμαναν χαρακτηριστικά ότι τα αποτελέσματα τους έδειξαν πως «*οι πιο αστικοποιημένες και υψηλού εισοδήματος περιφέρειες επηρεάζονται περισσότερο από την οικονομική κρίση. Ωστόσο, αυτές οι περιοχές ήταν αυτές που επωφελήθηκαν περισσότερο από την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας. Το ίδιο ισχύει για τις περιοχές που βασίζονται στη γεωργία, οι οποίες είχαν ωφεληθεί την περίοδο της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά δεν μπόρεσαν να διατηρήσουν τους καρπούς της ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Η εξειδίκευση στη μεταποίηση είναι ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της περιφερειακής ανάπτυξης, είτε σε περιόδους ανάπτυξης είτε σε περιόδους κρίσης, ενώ ο τουρισμός αποφέρει οφέλη στις γειτονικές περιοχές σε περιόδους οικονομικής κρίσης*» (Psycharis et al., 2016, σελ. 70).

Οι Karlanoglou & Rapanos (2011) διερεύνησαν τις ελληνικές δημοσιονομικές εξελίξεις κατά το χρονικό διάστημα 2001 – 2011. Καταλήγουν στην αμφισβήτηση της άποψης ότι *«οι αισιόδοξες μακροοικονομικές προβλέψεις που υιοθετήθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση, καθώς και από τρεις διεθνείς οργανισμούς, ήταν υπεύθυνες για τις μη ρεαλιστικές προβλέψεις δημοσιονομικού ελλείμματος»* (σελ. 1). Μάλιστα, από τους Karlanoglou & Rapanos (2011), χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι *«το αδύναμο εγχώριο θεσμικό δημοσιονομικό πλαίσιο και η αναποτελεσματικότητα των διεθνών οργανισμών να λειτουργούν ως μηχανισμοί σηματοδότησης αναδεικνύονται ως οι κύριοι λόγοι για τις αδύναμες δημοσιονομικές επιδόσεις»* (σελ. 1).

Η μελέτη των De Groot et al. (2011), δεν επικεντρώθηκε στην περίπτωση της Ελλάδας, αλλά εμβάθυνε στις επιπτώσεις που είχε η παγκόσμια ύφεση η οποία προκλήθηκε από την οικονομική κρίση του 2008, σε μεμονωμένα ευρωπαϊκά κράτη. Η μελέτη αυτή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι *«η διακύμανση της τομεακής σύνθεσης συμβάλλει στη διακύμανση των επιπτώσεων της τρέχουσας κρίσης»*. Μάλιστα, αυτό συμβαίνει αφενός σε εθνικό και αφετέρου σε περιφερειακό επίπεδο στο σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών.

Μία ακόμα μελέτη που εμβάθυνε στην ανάλυση της χωρικής διάρθρωσης και χρονικής μεταβολής των τιμών της αγοράς ακινήτων στην Αγγλία, με αφορμή το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008, ήταν αυτή των Holly et al. (2011). Οι μελετητές οδηγήθηκαν στην ανάπτυξη ενός οικονομετρικού μοντέλου αντίστοιχου με αυτό που αναπτύχθηκε από τους Psycharis et al. (2016) για την περίπτωση της Ελλάδας, ενώ τα αποτελέσματά τους ταυτίζονται με των Psycharis et al. (2016). Αντίστοιχη μελέτη με τους Holly et al. (2011) πραγματοποίησαν και οι Fingleton et al. (2012) που ομοίως επικεντρώθηκαν την περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου και ταυτίστηκαν με τα ευρήματα των Holly et al. (2011).

Επιπρόσθετες έρευνες που επικεντρώθηκαν στον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης του 2008, εμβάθυναν στον κλάδο των ακινήτων και στις συνέπειες της κρίσης στη λήψη στεγαστικών δανείων. Πρόκειται για μία ενδιαφέρουσα ερευνητική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη ότι η πηγή της πρόκλησης της εν λόγω οικονομικής κρίσης ήταν η αγορά ακινήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των μελετών είναι η μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τον Aalberts (2009). Χαρακτηριστικά, στη μελέτη αυτή επισημαίνεται ότι *«οι στεγαστικές φούσκες και οι αλλαγές στις ρυθμίσεις*

στον χρηματοπιστωτικό τομέα υπαγόρευσαν, σε μεγάλο βαθμό, τη γεωγραφία της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο πολιτειών και πόλεων στις ΗΠΑ» (Aalberts, 2009, σελ. 34).

Η μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τον Martin (2011) εμβαθύνει στο γεωγραφικό προσδιορισμό της ύφεσης η οποία προκλήθηκε από την οικονομική κρίση του 2008, κατόπιν ανάλυσης του τοπικά μεταβαλλόμενου αντίκτυπου αυτής, αφενός σε μακρο-γεωγραφικό και αφετέρου σε μικρο-γεωγραφικό πλαίσιο. Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώθηκε στην περίπτωση της Αμερικής. Βασικό της συμπέρασμα είναι ότι η γεωγραφική ανάλυση αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο, στο οποίο πρέπει να επικεντρώνονται οι μελέτες που επιδιώκουν την ανάλυση της οικονομικής κρίσης.

2.3 Πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (1^ο Μνημόνιο)

2.3.1 Πρώτο και δεύτερο πακέτο μέτρων λιτότητας

Το Φεβρουάριο του 2010 ανακοινώθηκαν τα μέτρα που αφορούσαν το δημόσιο τομέα. Τα μέτρα αυτά αποτελούσαν το πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας της Ελλάδας και περιλάμβαναν:

- «Πάγωμα» μισθών
- Μείωση επιδομάτων κατά 10%
- Μειώσεις υπερωριών και οδοιορικών

Όμως, παρά την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων η Ελλάδα δεν μπόρεσε να ανακάμψει και συνέχισε να υπάρχει ο φόβος της χρεοκοπίας. Αναπόφευκτη ήταν ούτως η εφαρμογή ενός δεύτερου πακέτου, σκληρότερων και απεχθέστερων μέτρων λιτότητας, το οποίο εφαρμόστηκε το Μάρτιο του 2010 και περιλάμβανε:

- Περικοπή 30% στα δώρα των Χριστουγέννων, του Πάσχα και των αδειών
- Περικοπή 12% στα επιδόματα του δημοσίου
- Περικοπή 7% στις καθαρές αποδοχές των υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΝΠΙΔ, ΟΤΑ
- Αύξηση του ΦΠΑ σταδιακά από 4,5% σε 5%, από 9% σε 10% και από 19% σε 21%
- Αύξηση 15% στο φόρο βενζίνης

- Επιβολή στους φόρους εισαγωγής καινούριων αυτοκινήτων επιπλέον 10%-30% επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων
- Επαναφορά των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα αυτοκίνητα
- Εισαγωγή των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα ακίνητα

2.3.2 Πρώτο Μνημόνιο και τρίτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Οι δύο πρώτες δέσμες μέτρων που εφαρμόστηκαν το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2010 δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα και έτσι η κυβέρνηση της Ελλάδας για να βελτιώσει τη θέση της στις διεθνείς αγορές και για να αποφύγει τον υπαρκτό κίνδυνο χρεοκοπίας απευθύνθηκε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, οι οποίες δημιούργησαν ένα μηχανισμό στήριξης για την Ελλάδα. Στη συνέχεια η Ελλάδα υπέγραψε το μνημόνιο, δηλαδή τα μέτρα που έπρεπε να εφαρμοστούν για να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης.

Η 1^η δανειακή σύμβαση συνοδευόταν από τρία επιμέρους μνημόνια μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος.

- «Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής»
- «Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής»
- «Τεχνικό μνημόνιο συνεννόησης»

Ως αντάλλαγμα για το συγκεκριμένο πακέτο βοήθειας έπρεπε να εξοικονομηθούν 30 δισ. ευρώ. Για την συγκέντρωση του ποσού αυτού εφαρμόστηκαν τα ακόλουθα:

- Ο 13^{ος} και ο 14^{ος} μισθός των δημοσίων υπαλλήλων με αποδοχές μέχρι 3.000 ευρώ αντικαταστάθηκε από επίδομα 500 ευρώ
- Η 13^η και η 14^η σύνταξη για συντάξεις μέχρι 2.500 ευρώ αντικαταστάθηκε από επίδομα 800 ευρώ
- Μείωση 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και μείωση 3% των επιδομάτων των υπαλλήλων των ΔΕΚΟ
- Αύξηση του Φ.Π.Α. σταδιακά από 21% σε 23%, από 10% σε 11% και από 11% σε 13%
- Αύξηση κατά 10% στον ειδικό φόρο κατανάλωσης (Ε.Φ.Κ.) στα καύσιμα, τσιγάρα και ποτά

- Επιπλέον επιβολή φόρων 10% επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων
- Αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στο δημόσιο τομέα στα 65 έτη
- Αύξηση του ορίου απολύσεων
- Περικοπές στον κατώτατο μισθό²³

2.4 Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής (2012-2015) και τέταρτο πακέτο μέτρων λιτότητας

Το Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο περιλάμβανε ένα καινούργιο πακέτο μέτρων τα οποία αφορούσαν περικοπές στους μισθούς και αυξήσεις στους φόρους. Την ίδια περίοδο για την αύξηση της ρευστότητας ιδρύθηκε το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας Του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ). Στόχος του συγκεκριμένου ταμείου ήταν να εξοικονομηθούν 50 δισ. ευρώ μέσω της αποκρατικοποίησης δημόσιων οργανισμών. Το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής περιλάμβανε τα εξής φορολογικά μέτρα:

- Επιβολή έκτακτης εισφοράς σε όλα τα εισοδήματα από 1%-4%.
- Κατάργηση της έκπτωσης φόρου μέσω αποδείξεων
- Αύξηση του ποσού των αποδείξεων στο 25% του εισοδήματος προκειμένου να χτίζεται το αφορολόγητο
- Μείωση έκπτωσης φόρου από 20% σε 10% για τους τόκους των δανείων στο ετήσιο ατομικό εισόδημα άνω των 40.000 ευρώ
- Αύξηση τεκμηρίων διαβίωσης κατά 70%
- Επιβάρυνση στα δηλωθέντα εισοδήματα άνω των 8.000 ευρώ
- Έκτακτη εισφορά για εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ
- Αύξηση του ΦΠΑ
- Επιβολή κλιμακωτής δαπάνης κατοικίας

²³ Wikipedia, 2018, «Ελληνική οικονομική κρίση δημόσιου χρέους (2009-2018)» https://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνική_οικονομική_κρίση_δημόσιου_χρέους#Πρώτο_πακέτο_μέτρων_λιτότητας

- Επιβολή ειδικής εισφοράς συνταξιούχων επικουρικής ασφάλισης, μηνιαία παρακρατούμενης
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1.450 ευρώ, από 4%-10% σε 6%-14% αντίστοιχα
- Μείωση μισθού, κατά 20% κάτω από το όριο της εθνικής συλλογικής σύμβασης, για τους νεοπροσληφθέντες άνευ εργασιακής εμπειρίας με ταυτόχρονη αύξηση της διάρκειας των συμβάσεων ορισμένου χρόνου από τα 2 στα 3 χρόνια.

2.4.1 Επιπρόσθετα μέτρα λιτότητας

Από το τέταρτο πακέτο στήριξης και μετά η Ελλάδα ήταν υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρόλη την επίβλεψη και την οικονομική ενίσχυση, το χρέος της Ελλάδας συνέχιζε να βαίνει αυξανόμενο. Έτσι προβλέφθηκε ένα νέο Μεσοπρόθεσμο Σταθεροποιητικό Πρόγραμμα (2012-2015) το οποίο και εφαρμόστηκε τον Ιούνιο του 2011. Τα μέτρα που περιλάμβανε είναι:

- Χορήγηση νέου δημόσιου δανείου ύψους 158.000.000 ευρώ
- Κούρεμα μέρους του ιδιωτικού χρέους
- Επαναφορά ομολόγων
- Επιμήκυνση του χρέους από τα 15 στα 30 χρόνια
- Ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας μέσω προγράμματος τύπου Μάρσαλ

Ολοσχερώς από το στόχο συνέχισαν να αποκλίνουν και τα μέτρα του μεσοπρόθεσμου προγράμματος. Συγκεκριμένα το δημόσιο χρέος είχε ανέβει 30 ποσοστιαίες μονάδες επί του ΑΕΠ μόνο μέσα σε ένα χρόνο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τον Οκτώβριο του 2011, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στη θέσπιση των παρακάτω μέτρων:

- Νέου έκτακτου φόρου στην ηλεκτροδοτούμενη δομημένη επιφάνεια ακινήτων που καταβαλλόταν μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
- Νέας μείωσης στις συντάξεις και στο εφάπαξ
- Νέων μειώσεων μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή του ενιαίου μισθολογίου
- Μείωσης του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000 € στις 5.000 €

2.5 Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (2^ο Μνημόνιο)

Ούτε αυτή τη φορά απέδωσαν καρπούς τα παραπάνω μέτρα και έτσι σύντομα η Ελλάδα οδηγήθηκε σε δεύτερο μνημόνιο και σε ένα ακόμα πακέτο μέτρων λιτότητας.

Τα μέτρα λιτότητας ήταν:

- Νέα μείωση του κατώτατου μισθού από 751 ευρώ σε 586 ευρώ και μείωση έως 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 χρονών
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας στο δημόσιο μέχρι και το 2015
- Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες
- Μειώσεις συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του κράτους και εκλογών
- Κατάργηση των οργανισμών εργατικής κατοικίας (Ο.Ε.Κ.) και εστίας (Ο.Ε.Ε.)
- Αύξηση των αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα
- Άνοιγμα 20 έως τότε κλειστών επαγγελμάτων
- Αύξηση κατά 20% του κόμιστρου των εισιτηρίων στον ΟΣΕ και στις αστικές συγκοινωνίες
- Κλείσιμο 200 εφοριών (Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών Δ.Ο.Υ.)
- Κατάργηση φοροαπαλλαγών και μειωμένου ΦΠΑ στα νησιά²⁴

2.5.1 Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016

Το Νοέμβριο ψηφίστηκε και τέθηκε σε λειτουργία ένα νέο πακέτο στήριξης που περιλάμβανε μέτρα ύψους 18.900.000.000 €. Τα μέτρα του πακέτου ήταν τα εξής:

- Κατάργηση δώρων Χριστουγέννων, Πάσχα και επιδόματος αδειάς
- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 χρόνια
- Μείωση στις συντάξεις από 5% έως 15% από τα 1.000 € και πάνω

²⁴ Wikipedia, 2020, «Δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα και Νόμος 4046/2012».

https://el.wikipedia.org/wiki/Δεύτερο_πρόγραμμα_οικονομικής_προσαρμογής_για_την_Ελλάδα

- Μειώσεις στο εφάπαξ μέχρι και 83%
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια
- Μείωση του χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί για 6 μήνες
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
- Κατάργηση των οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασή τους από ένα ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας εντός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισιτήριο εισαγωγής στο νοσοκομείο και νοσηλείας
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά

2.6 Το Τρίτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (3^ο Μνημόνιο)

Το τρίτο μνημόνιο ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 2015 και περιλάμβανε:

- Αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης από τα 66 € στα 200 €
- Επαναφορά της προκαταβολής φόρου ποσοστού 55% για τους αγρότες
- Σταδιακή αύξηση της προκαταβολής φόρου για ελεύθερους επαγγελματίες και μικρομεσαίους επιχειρηματίες από 55% σε 75% για τα εισοδήματα του 2015 και σε 100% για τα εισοδήματα του 2016
- Κατάργηση του φόρου 26% για συναλλαγές με χώρες με προνομιακό φορολογικό καθεστώς
- Σύσταση της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων
- Σταδιακή αύξηση του φόρου εισοδήματος για τους αγρότες από 13% σε 20%²⁵

²⁵ Άρθρο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021, «Ελλάδα: τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής και Νόμος 4336/2015». <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/financial-assistance-eurozone-members/greece-programme/>

2.7 Οι Δημόσιες Επενδύσεις στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων

Ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων αφορά τις δημόσιες επενδύσεις της χώρας και μέσω αυτού προκύπτουν έσοδα και δαπάνες. Ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων τη δεκαετία του 1970 χρηματοδοτούνταν από τον τακτικό προϋπολογισμό διότι είχε πλεονάσματα. Στη μεταπολεμική ιστορία, τη δεκαετία του 1960 ο τακτικός προϋπολογισμός σημείωνε πλεόνασμα καθότι η ελληνική οικονομία την εν λόγω δεκαετία ήταν μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τα παραπάνω, έχουν υπάρξει ιστορικές περιόδους όπου ο τακτικός προϋπολογισμός χρηματοδοτούσε και αυτόν των δημοσίων επενδύσεων. Όμως η συνήθης πρακτική και ιδίως μετά το 1980 είναι ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων να χρηματοδοτείται κυρίως από τις εξής κατηγορίες: από ίδια έσοδα, από έσοδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από τα δάνεια.

Οι δημόσιες επενδύσεις ενισχύουν την οικονομία έμμεσα, αφενός αυξάνοντας το εισόδημα καθώς είναι μία δαπάνη της οποίας βασικός στόχος είναι να δημιουργηθούν αποθέματα (π.χ. αγορά υλικών, υπηρεσιών μεταφορών, εργατικού δυναμικού, εξοπλισμού κ.λπ.) αφετέρου δημιουργώντας κεφάλαιο (capitalstock), όπως δρόμους, σχολεία, νοσοκομεία, συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης, δίκτυο ενέργειας, μεταφορικό δίκτυο, υποδομές για την ανάπτυξη της βιομηχανίας και του τουρισμού. Αξίζει να αναφερθεί ότι μια επιπλέον επένδυση των δημοσίων επενδύσεων στην οικονομία είναι ότι λειτουργούν τόσο ως ροή, δηλαδή ως εισόδημα, όσο ως απόθεμα. Ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων λειτουργεί πρώτον μέσα στο οικονομικό σύστημα προκαλώντας αύξηση του εισοδήματος μέσω του πολλαπλασιαστή - η μεταβολή του εισοδήματος συνδέεται με τον πολλαπλασιαστή - και δεύτερον ενεργοποιώντας τη δημιουργία του κεφαλαιακού αποθέματος. Αξίζει να σημειωθεί πως το κεφάλαιο συντηρείται μέσα στην οικονομία και δεν παραμένει διαχρονικά με τον ίδιο τρόπο καθώς το κεφαλαιακό απόθεμα υπόκειται στο νόμο της φθοράς λόγω της χρήσης και είναι μετρήσιμο μέσω του συντελεστή της απόσβεσης. Συνεπώς η έννοια της ροής και η έννοια του αποθέματος είναι θεμελιακές έννοιες της

δημοσιονομικής και την οικονομικής πολιτικής, διότι είναι οι μηχανισμοί που επενεργούν στην οικονομία.²⁶

Ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων που δημιουργήθηκε το 1952 στην Ελλάδα, αποτελεί ένα μέσο άσκησης δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε οτιδήποτε αφορά την οικονομική ανάπτυξη. Όταν ακολουθείται μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική (λιτότητας) μειώνεται αναλογικά ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων σε σχέση με τον τακτικό προϋπολογισμό. Η περικοπή των δημοσίων επενδύσεων πολιτικά έχει μικρότερο κόστος από την περικοπή των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού. Οι δαπάνες (όπως μισθοί, συντάξεις, τοκοχρεολύσια, αποδόσεις στην ΕΕ κλπ) του τακτικού προϋπολογισμού είναι περισσότερο ανελαστικές από τις δαπάνες των δημοσίων επενδύσεων. Συνεπώς, ο προϋπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων είναι περισσότερο ευάλωτος στις περικοπές, και διαφοροποιείται από τη φύση των δαπανών (όπως π.χ να ακυρωθούν έργα, των οποίων ο θετικός αντίκτυπος δεν είναι άμεσος, σε αντίθεση με την περικοπή δαπανών τακτικού προϋπολογισμού των οποίων το πολιτικό κόστος είναι μη διαχειρίσιμο).²⁷

Συνήθως όταν εφαρμόζονται προγράμματα λιτότητας προκρίνεται η λύση της περικοπής των δημοσίων επενδύσεων. Και στην περίπτωση της Ελλάδας περιορίστηκαν αναλογικά οι δημόσιες επενδύσεις σε σχέση με τις καταναλωτικές δαπάνες.

Για το λόγο αυτό, ενώ είθισται, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης να μειώνονται οι δημόσιες επενδύσεις, όμως τελικά έτσι μειώνεται και η δαπάνη στην οικονομία η οποία θα προκαλούσε ζήτηση αλλά ταυτόχρονα μειώνεται και το κεφαλαιακό απόθεμα που θα μπορούσε να ενισχύσει την παραγωγικότητα. Συνεπώς, δεν μειώνεται μόνο η ζήτηση αλλά μειώνεται και το κεφαλαιακό απόθεμα, δηλαδή στην ουσία υπονομεύεται η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και κατά συνέπεια καθυστερεί η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας.

Οι δημόσιες επενδύσεις θα πρέπει να εξαιρεθούν από το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, δηλαδή δεν θα πρέπει να συμμετέχουν στο υπολογισμό του ελλείμματος

²⁶ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 285-286.

²⁷ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 301-302.

για τη συμμετοχή μιας χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Σε περιπτώσεις ανάκαμψης ή ύφεσης έχουν δημιουργηθεί κάποιοι θεσμοί οι οποίοι έχουν το συγκεκριμένο ρόλο σε οτιδήποτε αφορά τις δημόσιες επενδύσεις ακόμη και για λογαριασμό του κράτους. Ένας τέτοιος θεσμός είναι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η οποία είναι μια μονοθεματική τράπεζα που χρηματοδοτεί έργα. Συνεπώς, επειδή οι οικονομίες έρχονται αντιμέτωπες με τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας, έχουν διαμορφώσει δημοσιονομικούς θεσμούς τους οποίους μπορούν να τους χρησιμοποιούν και στην ανοδική και στην καθοδική φάση της οικονομικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια, αυτή η διαδικασία γίνεται μέσω των δημοσιονομικών θεσμών ή των δομών για την άσκηση της οικονομικής πολιτικής που έχει κάθε χώρα. Οι συγκεκριμένοι φορείς δανεισμού έχουν κάνει σχετικές αναλύσεις και αναγνωρίζουν κάθε φορά το ακριβές βάθος της κρίσης και τα μέσα τα οποία μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιήσει μια οικονομία έτσι ώστε βραχυχρόνια να μπορέσει να ανατρέψει το αρνητικό κλίμα. Για τις τράπεζες αυτές η διοχέτευση μέρος των κεφαλαίων τους στην ανάκαμψη της οικονομίας είναι μια βραχυχρόνια επωφελής δραστηριότητα. Κατά την περίοδο της οικονομικής ύφεσης για τη χώρα μας η οποία συνέπεσε να είναι και περίοδος δημοσιονομικής κρίσης μειώθηκαν ακόμη περισσότερο οι δημόσιες δαπάνες κατά συνέπεια βάθυνε ακόμη περισσότερο η ύφεση λόγω έλλειψης πόρων από τους παραγωγικούς τομείς αλλά και από το κράτος.²⁸

Εξετάζοντας διαχρονικά τα στοιχεία για τις δημόσιες επενδύσεις παρατηρούμε πως σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας η Ελλάδα φαίνεται να βρίσκεται παγκοσμίως στις τελευταίες θέσεις. Στη συγκεκριμένη λίστα η Τουρκία, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Κύπρος εμφανίζονται σε υψηλότερη θέση ενώ κάτω από την Ελλάδα βρίσκονται μόνο το Πόρτο Ρίκο, η Γουινέα Μπισάου και η Σομαλία.

Οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα το 2016 αντιπροσωπεύουν μόνο το 12,1% του ΑΕΠ, το 2017 το 12,8% και το 2018 το 11,1%. Την ίδια στιγμή στην Ευρωπαϊκή Ένωση το ποσοστό του ΑΕΠ που αντιπροσωπεύει τις επενδύσεις ήταν στο 20,4%. Πριν από την κρίση τα αντίστοιχα ποσοστά βρισκόταν στο 26% το 2007

²⁸ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 90 - 105

– το υψηλότερο σημείο – και στο 17,5 % το 2010 – τη χρονιά που η Ελλάδα υπέγραψε το πρώτο μνημόνιο.²⁹

Διάγραμμα 12. Η θέση της Ελλάδας στον παγκόσμιο χάρτη των επενδύσεων

Πηγή: Καθημερινή (2019)

Στην Ελλάδα από το 2010 και μετά παρατηρείται μια διαρκής μείωση του προϋπολογισμού των δημόσιων επενδύσεων. Πιο συγκεκριμένα, το 2010 αν και με το πρώτο μνημόνιο είχαν προϋπολογιστεί για τις δημόσιες επενδύσεις, δαπάνες ύψους 9,2 δισ. ευρώ, τελικά οι δαπάνες μειώθηκαν στις 8,454 δισ. ευρώ. Το 2011, είχαν προϋπολογιστεί δαπάνες 8,5 δισ. ευρώ αλλά λόγω του μεσοπρόθεσμου σχεδίου τελικά δαπανήθηκαν μόνο 6,608 δισ. Ευρώ. Το 2012 ο προϋπολογισμός είχε 7,7 δισ. ευρώ και τελικά επενδύθηκαν μόνο τα 6,122 δισ. ευρώ. Στο ίδιο ακριβώς κλίμα κινήθηκαν οι προϋπολογισμοί και των επόμενων ετών μέχρι σήμερα σημειώνοντας

²⁹ Άρθρο Καθημερινής, 2019, «Στις τελευταίες θέσεις παγκοσμίως παραμένει η Ελλάδα σε επενδύσεις». <https://www.kathimerini.gr/economy/local/1056001/stis-teleytaies-theseis-pagkosmios-paramenei-i-ellada-se-ependyseis>

κάθε χρόνο απώλειες της τάξης των 200 δισ. ευρώ. Συνολικά, λοιπόν, οι απώλειες των δημόσιων επενδυτικών δαπανών όλων των ετών είναι της τάξης των 6,556 δισ.³⁰

³⁰ Άρθρο, Economistas, Γιώργος Παππούς, 26-11-2018, «Επενδύσεις 6 δισ. ευρώ "θυσία" για τα πλεονάσματα»
https://www.economistas.gr/oikonomia/2458_ependyseis-6-dis-eyro-thysia-gia-ta-pleonasmata

Κεφάλαιο 3. Φορολογικά μέτρα την εποχή των μνημονίων

3.1 Διακρίσεις φορολογίας

Η φορολογία στην Ελλάδα διακρίνεται σε άμεση, έμμεση και τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας. Η άμεση φορολογία περιλαμβάνει π.χ. το φόρο εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, του οποίου πηγές θεωρούνται τα έσοδα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, τα έσοδα από επιχειρηματική δραστηριότητα, τα έσοδα από κεφάλαιο (ακίνητα και κινητές αξίες) και τα έσοδα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου. Η έμμεση φορολογία περιλαμβάνει το Φόρο Προστιθέμενης αξίας και τις λοιπές φορολογίες όπως π.χ (ενδεικτικά αναφέρονται έμμεσοι φόροι, που ανέκυψαν ή αυξήθηκαν μετά την έλευση των μνημονίων) το Περιβαλλοντικό Τέλος Πλαστικής Σακούλας, ο Φόρος Διαμονής, τα Τέλη Διενέργειας Παιγνίων με Παιγνιόχαρτα, ο Ειδικός Φόρος Πολυτελείας, ο Ειδικός Φόρος των Διαφημίσεων που προβάλλονται από την τηλεόραση, το Τέλος συνδρομητών Σταθερής, Κινητής, Καρτοκινητής Τηλεφωνίας και Ιντερνέτ και το Τέλος στη Συνδρομητική Τηλεόραση.

3.2 Άμεση Φορολογία

Η άμεση φορολογία συνεπάγεται την καταβολή των φόρων άμεσα από τους πολίτες προς το κράτος. Η άμεση φορολογία θεωρείται δικαιότερη, γιατί τα φορολογικά βάρη κατανέμονται διαφορετικά στα διάφορα εισοδηματικά κλιμάκια και κατά συνέπεια παραδοσιακά τα υψηλότερα εισοδήματα φέρουν και τη μεγαλύτερη επιβάρυνση.

3.3 Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ελεύθερων επαγγελματιών/ επιτηδευματιών

Οι αλλαγές στην άμεση φορολογία και δη στη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων που επέφεραν τα μνημόνια ήταν καταλυτικές.

Αρχικά με το Νόμο 3842/ 23-4-2010 ορίστηκε ενιαία κλίμακα βάσει της οποίας υπολογίζεται ο φόρος εισοδήματος μισθωτών, συνταξιούχων αλλά και μη μισθωτών, ελεύθερων επαγγελματιών και περιορίστηκε η αυτοτελής φορολόγηση εισοδημάτων. Η φορολόγηση έγινε προοδευτικότερη κυρίως για τα υψηλότερα εισοδήματα, προστέθηκε νέος συντελεστής 45% για εισοδήματα άνω των 100.000 ευρώ, ενώ

καθιερώθηκε ενιαίο αφορολόγητο όριο της τάξεως των 12.000 ευρώ για όλους τους φορολογούμενους

Συνοπτικά παρατίθενται κατωτέρω οι κυριότερες αλλαγές στη φορολογία εισοδήματος που επήλθαν συνεπεία της εφαρμογής των μνημονίων :

- αλλαγές στην κλίμακα φορολογίας εισοδήματος και μείωση των κλιμακίων
- αρχικά μείωση του αφορολόγητου εισοδήματος το 2011, από τις 12.000 ευρώ στις 5.000 ευρώ και εντέλει κατάργηση του αφορολόγητου εισοδήματος
- σταδιακή κατάργηση των φοροαπαλλαγών
- αφορολόγητο όριο μόνο με δαπάνες που γίνονται με πλαστικό χρήμα
- περικοπή ή κατάργηση της έκπτωσης από το φόρο των ιατρικών εξόδων
- κατάργηση της έκπτωσης 1,5% που προβλεπόταν στην παρακράτηση φόρου στους μισθούς και συντάξεις (Νόμος 4389/ 2016)
- αυξήσεις και αλλαγές στον τρόπο προσδιορισμού των τεκμηρίων διαβίωσης
- κατάργηση των μειωμένων συντελεστών φορολόγησης των εισοδημάτων που ισχύουν για όσα φυσικά και νομικά πρόσωπα βρίσκονται σε ελληνικά νησιά με πληθυσμό κάτω από 3.100 κατοίκους
- κατάργηση του αυξημένου κατά 50% αφορολόγητου ορίου εισοδήματος που ισχύει για όσα φυσικά πρόσωπα κατοικούν σε νησιά με πληθυσμό κάτω των 3.100 κατοίκων
- κατάργηση της έκπτωσης 2% επί της συνολικής οφειλής σε περίπτωση εφάπαξ καταβολής του φόρου
- τροποποιήσεις στη μείωση φόρου των αγροτών (Νόμος 4389/ 2016)
- αύξηση στον παρακρατούμενο φόρο μερισμάτων από 10% σε 15%, από το 2017 έως και το 2019 (Νόμος 4389/2016) και συνεχόμενα μείωση σε 5% το 2020 (Νόμος 4646/ 2019)
- αύξηση της αυτοτελούς φορολογίας των τόκων καταθέσεων από 10% σε 15% από το 2014
- αύξηση της αυτοτελούς φορολογίας των δικαιωμάτων (royalties) σε 20% από το 2014
- επιβολή εισφοράς αλληλεγγύης σε εισοδήματα άνω των 12.000 των φυσικών προσώπων και των σχολαζουσών κληρονομιών: αρχικά προβλεπόταν να ισχύσει μέχρι το 2014 (Νόμος 3986/ 2011), ωστόσο επεκτάθηκε και στο έτος

2015, ενώ τελικά ενσωματώθηκε ως νέο άρθρο 43^A στο Νόμο 4172/ 2013 (Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος που αφορούσε τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν από το φορολογικό έτος 2016 και μετά), ειδικά για το έτος 2020 από την εισφορά αλληλεγγύης απαλλάσσονται φυσικά πρόσωπα για εισόδημα από κεφάλαιο, επιχειρηματική δραστηριότητα και από υπεραξία «μεταβίβασης κεφαλαίου», ενώ για το 2021 απαλλάσσονται από την εισφορά αλληλεγγύης φυσικά πρόσωπα για το εισόδημα που αποκτήθηκε από μισθωτή εργασία στον ιδιωτικό τομέα

- την καθιέρωση ειδικής κλίμακας με τρία μόνο κλιμάκια για τους ελεύθερους επαγγελματίες και κατάργηση του αφορολόγητου των 5.000 ευρώ
- την επιβολή τέλους επιτηδεύματος στους επιτηδευματίες και ελεύθερους επαγγελματίες (Νόμος 3986/2011) αρχικώς θεσπιζόμενο ως ελάχιστος φόρος που επιβαλλόταν μόνο στις περιπτώσεις που προέκυπτε μικρότερος φόρος με βάση τα δηλωμένα καθαρά κέρδη
- αύξηση της προκαταβολής φόρου των ατομικών και των προσωπικών εταιρειών, σταδιακά από το 2015 μέχρι και το 2019 από 55% σε 100%, ενώ για το 2020 και το 2021, συνεπεία των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, μείωση του αντίστοιχου ποσοστού από 30% έως και 100% αναλογικά με την πτώση του τζίρου τους
- αρχικά από το 2014, καθιέρωση αυτοτελών συντελεστών φορολόγησης των εισοδημάτων από ενοίκια και εν συνεχεία αύξηση των συντελεστών φορολογίας και κατάργηση του αφορολόγητου εισοδήματος από ενοίκια, ως εξής: το 2014 έως και το 2015 τα εισοδήματα από ενοίκια φορολογούνταν κλιμακωτά με 11% έως του ποσού των 12.000 ευρώ και το υπερβάλλον με 33%, από το 2016 έως και σήμερα οι συντελεστές αυξήθηκαν από 11% σε 15% έως του ποσού των 12.000 ευρώ, ενώ εισοδήματα από 12.000 έως 23.000 ευρώ φορολογούνται με 35% και από 23.000 ευρώ και άνω με 45%.

A. Ενδεικτικά παρακάτω παρατίθενται συγκριτικά, οι κλίμακες φόρου εισοδήματος από μισθωτή εργασία και συντάξεις των ετών 2014 έως 2020. **(Παράρτημα Ι)** ³¹.

³¹ Taxheaven, Άρθρο Σεμμένη Ο. - Γεράγγελου Α., 2018, «Η Ειδική Εισφορά Αλληλεγγύης» <https://www.taxheaven.gr/news>

Β. Ενδεικτικά παρακάτω παρατίθενται συγκριτικά, οι κλίμακες φόρου εισοδήματος από επιχειρηματική δραστηριότητα των ετών 2014 έως 2020. (Παράρτημα ΙΙ)³².

3.4 Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων

Το 2012 με το Νόμο 3845/ 2010, επιβλήθηκε για δεύτερη φορά μετά το 2009, έκτακτη εισφορά κοινωνικής ευθύνης στις επιχειρήσεις επί των συνολικών καθαρών (φορολογητέων) εισοδημάτων με προοδευτικούς συντελεστές από 4% έως 10%.

Από το 2013, με την ψήφιση του Νόμου 4110/2013, άλλαξε ο συντελεστής φορολόγησης των κερδών των επιχειρήσεων από 20% όπως ίσχυε έως το 2012, σε 26%, με εξαίρεση τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και τις νομικές οντότητες που αναγνωρίζονται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης ως ομάδες και οργανώσεις παραγωγών των οποίων ο συντελεστής φορολόγησης παρέμεινε 13%.

Από την 1^η Ιουλίου 2015 και έως και το 2018, ο συντελεστής φορολόγησης των προσωπικών και κεφαλαιουχικών εταιρειών ανήλθε σε 29%, με εξαίρεση τους αγροτικούς συνεταιρισμούς της παραπάνω παραγράφου για τους οποίους παρέμεινε 13%.

Για τα έτη 2019 έως και 2020 ο συντελεστής φορολόγησης των προσωπικών και κεφαλαιουχικών εταιρειών μειώθηκε από 29% σε 24%, με εξαίρεση τους αγροτικούς συνεταιρισμούς της παραπάνω παραγράφου στους οποίους παρέμεινε 13% το 2019 και μειώθηκε κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες το 2020 και τα πιστωτικά ιδρύματα για τα οποία διατηρήθηκε στο 29%.

Η προκαταβολή φόρου των επιχειρήσεων αυξήθηκε σταδιακά από το 2015 μέχρι και το 2019 από 80% σε 100% , ενώ για το 2020 και το 2021, συνεπεία των οικονομικών

³² Taxheaven, Άρθρο Σειμένη Ο. - Γεράγγελου Α., 2018, «Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος». <https://www.taxheaven.gr/klimakes>

επιπτώσεων της πανδημίας, μειώθηκε από 30% έως και 100% αναλογικά με την πτώση του τζίρου τους.³³

3.5 Άμεση Φορολογία/ Φόρος Ακίνητης Περιουσίας

Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ είναι αμείλικτα όσον αφορά τη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας τα έτη που ακολούθησαν την έλευση των μνημονίων και αποκαλύπτουν ότι οι φόροι στην περιουσία εξαπλασιάστηκαν. Ενώ το 2010, ο φόρος ακίνητης περιουσίας αντιστοιχούσε σε μόλις 0,2% του ΑΕΠ ή περίπου 600 εκατ. Ευρώ, το 2018, οι φόροι στην ακίνητη περιουσία είναι δέκα φορές πάνω ως ποσοστό του ΑΕΠ (2%) και έξι φορές πάνω σε απόλυτα μεγέθη δηλαδή ανέρχονται στα 3,6 δισ. Ευρώ.

Βλέπουμε παρακάτω την πορεία αύξησης των δημοσιονομικών εσόδων ανά έτος από το 2010 έως και το 2017, από την εισπραξη των φόρων ακίνητης περιουσίας, σε αντιστρόφως ανάλογη πορεία με τα δηλωθέντα έσοδα από ακίνητα τα οποία φαίνονται να συρρικνώνονται σημαντικά συνεπεία της μείωσης της ζήτησης και της πτώσης των τιμών ενοικίασης,

- Το 2010 το Δημόσιο εισέπραξε από τη φορολόγηση των ακινήτων 487 εκατ. ευρώ, ενώ το δηλωθέν εισόδημα από ακίνητα ανερχόταν στα 8,87 δισ. ευρώ.
- Το 2011 οι φόροι των ακινήτων έφθασαν το 1,17 δισ. ευρώ, ενώ το δηλωθέν εισόδημα μειώθηκε στα 7,98 δισ. ευρώ (1.584.059 φορολογούμενοι είχαν εισοδήματα από ακίνητα).
- Το 2012 οι φόροι των ακινήτων διαμορφώθηκαν στα 2,75 δισ. ευρώ, ενώ το εισόδημα από ακίνητα διαμορφώθηκε στα 6,8 δισ. ευρώ.
- Το 2013 οι φόροι των ακινήτων αυξήθηκαν περαιτέρω και διαμορφώθηκαν στα 2,991 δισ. ευρώ, με το δηλωθέν εισόδημα να μειώνεται στα 6,22 δισ. ευρώ.
- Το 2014 οι φόροι των ακινήτων έσπασαν το φράγμα των 3 δισ. ευρώ και συγκεκριμένα εισπράχθηκαν 3,474 δισ. ευρώ, με το δηλωθέν εισόδημα να περιορίζεται στα 6,08 δισ. ευρώ.

³³ Taxheaven, Άρθρο Σειμένη Ο. - Γεράγγελου Α., 2018, «Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος».

<https://www.taxheaven.gr/klimakes><https://www.taxheaven.gr/klimakes>

- Το 2015 οι φόροι στα ακίνητα ανήλθαν στα 3,18 δισ. ευρώ, με το δηλωθέν εισόδημα να υποχωρεί στα 6,05 δισ. ευρώ.
- Το 2016 οι φόροι στα ακίνητα ανήλθαν στα 3,53 δισ. ευρώ, με το δηλωθέν εισόδημα από ακίνητα να περιορίζεται και να φθάνει τα 6,1 δισ. ευρώ.
- Το 2017 οι φόροι στα ακίνητα διαμορφώθηκαν στα ίδια επίπεδα, με το δηλωθέν εισόδημα από ακίνητα να φθάνει στα 6,19 δισ. ευρώ.

3.6 Φόροι Ακίνητης Περιουσίας από την αρχική επιβολή τους έως σήμερα

Φέτος συμπληρώνονται ενενήντα εννέα χρόνια από την πρώτη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας. Ο πρώτος φόρος στην ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα επιβλήθηκε το 1923, με τη μορφή έκτακτης εισφοράς σε ακίνητες αλλά και κινητές αξίες, προκειμένου να καλύπτονταν οι δυσβάστακτες δαπάνες που ανέκυψαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Έκτοτε και για περίπου πενήντα χρόνια η ακίνητη περιουσία παρέμεινε φορολογικά «άσπιλη» έως το 1975 με την εφαρμογή του Φόρου Κατοχής του Νόμου 11/ 1975. Η διάρκεια εφαρμογής του ανωτέρου νόμου υπήρξε εξαιρετικά βραχεία.

Με το Νόμο 1249/ 1982 επανήλθε η φορολογία στην ακίνητη περιουσία μέσω του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας, με συντελεστές από 0,5 έως 2%. Όμως υπόχρεοι στο ΦΑΠ ορίζονταν να είναι μόνο οι κατέχοντες υψηλής αξίας περιουσία και όχι όλοι οι ιδιοκτήτες ακινήτων. Τελικά, ελλείψει φορολογικών δηλώσεων και καθώς τα προερχόμενα από το ΦΑΠ έσοδα ήταν εξαιρετικά περιορισμένα, ο φόρος ατόνησε χωρίς βέβαια επίσημα να καταργηθεί. Ο ΦΑΠ καταργήθηκε επίσημα το 1992 και από την 1^η Ιανουαρίου 1993, με το Νόμο 2130/ 1993, τον διαδέχτηκε το Τέλος Ακίνητης Περιουσίας (ΤΑΠ) υπέρ των δήμων και κοινοτήτων, το οποίο εισπράττεται μέχρι σήμερα μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, εφόσον ο λογαριασμός της ΔΕΗ εκδίδεται στο όνομα του μισθωτή του ακινήτου και αφαιρείται από το καταβαλλόμενο μίσθωμα.

Με το Νόμο 2459/ 1997, το 1997 επιβλήθηκε φόρος στη μεγάλη ακίνητη περιουσία (ΦΜΑΠ), ο οποίος αντικαταστάθηκε από το Ενιαίο Τέλος Ακινήτων (ΕΤΑΚ) το

2008, με πολύ ευρύτερη φορολογική βάση σε σχέση με το ΦΜΑΠ. Το ΕΤΑΚ επιβαλλόταν σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα με συντελεστή 0,1% στην αξία τους.

Το 2009 με το Νόμο 3808 επιβλήθηκε έκτακτη εισφορά στα ακίνητα, ενώ με το Νόμο 3842/ 2010 καταργήθηκε το ΕΤΑΚ και επανήλθε ο ΦΑΠ.

Το 2011 με το Νόμο 4021, καταργήθηκε ο ΦΑΠ και επιβλήθηκε το Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών (ΕΕΤΗΔΕ), το οποίο έμεινε στην ιστορία ως «χαράτσι» και ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων και κοινωνικών αναταραχών μέχρι την κατάργησή του το 2013 και την επιβολή του Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ακινήτων (ΕΕΤΑ) και συγχρόνως του Ενιαίου Τέλους Ακινήτων (ΕΤΑΚ) του Νόμου 4152/2013.

Το 2013 καταργήθηκε το ΕΕΤΑ και επιβλήθηκε ο Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), με το Νόμο 4223/ 2013, ο οποίος εφαρμόζεται έως και σήμερα, έχοντας υποστεί και αυτός με τη σειρά του αρκετές τροποποιήσεις.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω και εκφράζεται ακόμα και από τις ίδιες τις ονομασίες των φόρων ακίνητης περιουσίας, η πρόθεση και η πολιτική βούληση, ορισμένοι από τους παραπάνω φόρους να είναι έκτακτοι και προσωρινοί. Βέβαια όπως ο θυμόσοφος λαός μας ορθά δηλώνει, ουδέν μονιμότερο του προσωρινού. Είναι επίσης προφανές ότι στην Ελλάδα η φορολογία της ακίνητης περιουσίας, λόγω της συνήθους πολυνομίας αλλά και της βίαιης προσαρμογής της στην ελληνική μνημονιακή φορολογική πραγματικότητα, οδήγησε σε στρεβλώσεις και αδικίες και δέχτηκε σφοδρές αντιδράσεις, επικρίσεις και δικαστικές προσφυγές.

3.7 Ο Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων ΕΝΦΙΑ (Νόμος 4223/2013)

Ήδη από το πρώτο μνημόνιο επισημαινόταν η ανάγκη απλοποίησης των φόρων στην ακίνητη περιουσία υπό την τεθείσα από την Τρόικα προϋπόθεση τα δημόσια ταμεία να εισπράττουν τουλάχιστον τα ίδια έσοδα. Ως απόρροια της παραπάνω δέσμευσης προέκυψε ο ΕΝΦΙΑ, ο οποίος θα αντικαθιστούσε το «χαράτσι» της ΔΕΗ και το ΦΑΠ και θα ενσωμάτωνε τον κύριο φόρο επί του κάθε ακινήτου και το συμπληρωματικό

φόρο επί της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων επί των ακινήτων του υποκειμένου στο φόρο προσώπου και ισούται με το άθροισμά τους.

Το ποσό του φόρου προσδιορίζεται αρχικά βασιζόμενο στο γινόμενο διαφόρων συντελεστών ξεχωριστών για κάθε ακίνητο, με βάση διάφορα χαρακτηριστικά όπως είναι τα τετραγωνικά, ο όροφος, η παλαιότητα και η τιμή ζώνης, η οποία προκύπτει από τις τιμές εκκίνησης όπως προσδιορίζονται από τον Πίνακα των τιμών εκκίνησης. Σε δεύτερο επίπεδο ο φόρος επιμερίζεται ξεχωριστά για κάθε ακίνητο ανάλογα και με το είδος εμπράγματος δικαιώματος δηλαδή αν πρόκειται για πλήρη κυριότητα, επικαρπία και ψιλή κυριότητα.

Ειδικότερα ο ΕΝΦΙΑ από τη θέσπισή του, λόγω της ανεπάρκειας του κρατικού μηχανισμού και της έλλειψης του περιουσιολογίου (το περιουσιολόγιο θεσπίστηκε με το Νόμο 3842/ 2010, ωστόσο παρέμεινε έως και σήμερα «άσκηση επί χάρτου»), υπολογίζεται αποκλειστικά και μόνο με βάση το εισπρακτικό αποτέλεσμα και όχι με βάση άλλα αντικειμενικά κριτήρια όπως είναι η φοροδοτική ικανότητα των υποκειμένων στο φόρο. Αν και εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν κατηγορίες φορολογούμενων (αναπηρίες, εισοδηματικά κριτήρια, πυρόπληκτοι και λοιπά κριτήρια αναθεωρούμενα σε ετήσια βάση) οι οποίοι δικαιούνται είτε έκπτωσης 50% είτε πλήρη απαλλαγή.

Η φορολογική βάση του ΕΝΦΙΑ στηρίζεται στο σύστημα προσδιορισμού των αντικειμενικών αξιών, οι οποίες δεν καθορίζονται με βάση τις τρέχουσες εμπορικές αξίες των ακινήτων, οι οποίες μάλιστα ήταν σημαντικά μειωμένες έως και το 2017 οπότε δειλά δειλά άρχισαν να ανεβαίνουν. Μία ακόμα στρέβλωση του ΕΝΦΙΑ τα προηγούμενα χρόνια, σχετιζόμενη με το ότι δεν λάμβανε υπόψη τις τρέχουσες εμπορικές αξίες ήταν η υποφορολόγηση πολυτελών εξοχικών ακινήτων υψηλής εμπορικής αξίας σε νησιά αυξημένης τουριστικής και παραθεριστικής ζήτησης και επισκεψιμότητας. Η στρέβλωση αυτή ορθώς διορθώθηκε με έτος αφετηρίας το τρέχον έτος 2022, με το σχεδιασμό και υλοποίηση προγράμματος ευθυγράμμισης αντικειμενικών και εμπορικών τιμών που αφορά τον ΕΝΦΙΑ 2022.³⁴

³⁴ Άρθρο, Καθημερινή, 6 Δεκεμβρίου 2019, Προκόπης Χατζηνικολάου, «Τα μνημόνια τελείωσαν η υπερφορολόγηση παρέμεινε.» <https://www.kathimerini.gr/economy/local/1054944/ta-mnimonia-teleiosan-i-yperforologisi-paremeine/>

3.8 Έμμεση Φορολογία

Έμμεση φορολογία έχουμε όταν η καταβολή του φόρου δεν γίνεται άμεσα από τους πολίτες προς το κράτος. Στην έμμεση φορολογία τα έσοδα λαμβάνονται από όλες τις κοινωνικές ομάδες ανεξαρτήτως εισοδήματος³⁵. Παραδείγματα έμμεσων φόρων αποτελούν ο Φ.Π.Α., ο Φόρος Κύκλου Εργασιών, τα Τέλη Χαρτοσήμου και ο Φόρος Μεταβίβασης Ακινήτων.

3.9 Φ.Π.Α. (Αρχικός Νόμος 1642/86, Κώδικας Φ.Π.Α. Νόμος 2859/2000)

Την τελευταία δεκαετία, από την έλευση των μνημονίων και έπειτα, ο Φ.Π.Α. έγινε σταθερά αντικείμενο μελέτης και φορολογικών πειραμάτων με δεδομένο ότι είναι ο βασικότερος έμμεσος φόρος.

Αρχής γενομένης το 2009, θεσμοθετήθηκε η καταβολή του Φ.Π.Α. σε τρεις μηνιαίες δόσεις, κάτι που είχε ως στόχο αφενός μεν να διευκολύνει τους συνεπείς φορολογούμενους στην καταβολή των οφειλών τους και αφετέρου δε να περιορίζει την ισχυρότατη τάση για φοροδιαφυγή. Στο πλαίσιο των έκτακτων μέτρων που λαμβάνονταν για την αντιμετώπιση της κρίσης, ο Νόμος 3833/ 2010 επέφερε αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ και συγκεκριμένα ο κανονικός συντελεστής αυξήθηκε από 19% σε 21%, ο μειωμένος από 9% σε 10% και ο υπερμειωμένος από 4,5% σε 5%, ενώ παράλληλα διευρύνθηκε σημαντικά η φορολογική βάση του φόρου.

Επιπλέον ο Νόμος 3842/ 2010 επέφερε σημαντικές αλλαγές και στη φορολογική βάση του Φ.Π.Α., εντάσσοντας σε καθεστώς Φ.Π.Α. οικονομικές δραστηριότητες που παλαιότερα απαλλάσσονταν – όπως δικηγόρους και ιδιωτικά θεραπευτήρια.

Δεύτερη αναπροσαρμογή προς τα πάνω, των συντελεστών του Φ.Π.Α. επιβλήθηκε στο αμέσως επόμενο διάστημα με το Νόμο 3845/ 2010 με τους συντελεστές να διαμορφώνονται από 21% σε 23%, από 10% σε 11% και από 5% σε 5,5%.

³⁵ Άρθρο, Τα Νέα, 3 Φεβρουαρίου 2021, «*ΕΝΦΙΑ η ιστορία του από τη Μικρασιατική καταστροφή έως τη χρεοκοπία του 2010*»
<https://www.tanea.gr/2021/02/03/economy/economy-greece/enfia-i-istoria-tou-apo-ti-mikrasiatiki-katastrofi-eos-tin-xreokopia-tou-2010>

Το 2011 ο Νόμος 3899/2010 ακολούθως επέφερε και τρίτη άνοδο στους συντελεστές Φ.Π.Α. και συγκεκριμένα στο μειωμένο και τον υπερμειωμένο, όπου ο πρώτος ανήλθε στο 13% και ο δεύτερος στο 6,5%. Παράλληλα, τα φάρμακα και η διαμονή σε ξενοδοχεία και καταλύματα μεταφέρθηκαν από το συντελεστή 11% στο νέο υπερμειωμένο συντελεστή.

Με το Νόμο 3943/ 2011, από το 2012, οι διατάξεις που αφορούν σε τμηματική καταβολή Φ.Π.Α., αν και είχαν καταργηθεί τα προηγούμενα έτη, επανήλθαν επιβεβαρυμένες με προσαυξήσεις.

Συγχρόνως με το Νόμο 3986/ 2011 προβλεπόταν μεταξύ άλλων η μεταπήδηση προϊόντων, όπως όλα τα αναψυκτικά, οι χυμοί φρούτων και λαχανικών, τα αεριούχα νερά, τα έτοιμα ροφήματα και οι υπηρεσίες εστίασης, στον κανονικό συντελεστή 23%, ενώ με το Νόμο 4093/ 2012 επιβλήθηκε μείωση από 11% σε 6% του κατ' αποκοπή συντελεστή επιστροφής Φ.Π.Α. των αγροτών και κατάργηση της μείωσης κατά 30% των συντελεστών Φ.Π.Α., των νήσων του Αιγαίου.

Το καθεστώς Φ.Π.Α. όπως έχει διαμορφωθεί από το 2016 και ισχύει έως και σήμερα είναι το εξής :

- εφαρμόζεται κανονικός συντελεστής Φ.Π.Α. 24% από 1^η Ιουνίου 2016, επί της φορολογητέας αξίας
- εφαρμόζεται μειωμένος συντελεστής 13% επί της φορολογητέας αξίας - ενδεικτικά αφορά τα βασικά προϊόντα ευρείας κατανάλωσης και διατροφής, τις υπηρεσίες διαμονής σε τουριστικά καταλύματα, την εστίαση και τις μονάδες φροντίδας ασθενών, παιδιών και ηλικιωμένων ατόμων
- εφαρμόζεται υπερμειωμένος συντελεστής 6% σε φάρμακα, βιβλία, περιοδικά, εισιτήρια θεαμάτων ψυχαγωγίας, ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου κ.λ.π.
- επιπλέον οι ανωτέρω συντελεστές εφαρμόζονται μειωμένοι κατά 30% , ήτοι 17%, 9% και 4% στα νησιά Λέρο, Λέσβο, Κω, Σάμο και Χίο λόγω των προσφυγικών ροών που φιλοξενούν.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε το οξύμωρο του φόρου Φ.Π.Α. στην εστίαση, το οποίο είναι ότι παρά την αύξηση του Φ.Π.Α. από 13% σε 23% το 2011,

τα φορολογικά έσοδα από το Φ.Π.Α. στην εστίαση, εμφανίζονταν αρκετά μειωμένα και σίγουρα ούτε κατά διάνοια δεν προσέγγιζαν τα προσδοκώμενα, λόγω της διόγκωσης της φοροδιαφυγής.

Όταν μειώθηκε ο Φ.Π.Α. στην εστίαση εκ νέου το 2013, αυτό είχε ως συνέπεια τα εστιατόρια να αρχίσουν ξανά να δηλώνουν τα έσοδα από τις πωλήσεις τους και να αυξηθούν αντίστοιχα τα φορολογικά έσοδα, μέσω δηλαδή του περιορισμού του φαινομένου της φοροδιαφυγής.

Και το παραπάνω γεγονός δε συνέβη μόνο στην εστίαση αλλά σε όλους γενικά τους κλάδους καθώς σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ, το 2010 τα έσοδα από Φ.Π.Α. τα οποία ανέρχονταν στα 15,958 δισ. ευρώ, έκαναν βουτιά στα 12,8 δισ. ευρώ έως το 2015 και το 2017 ανήλθαν ξανά περίπου στα 14,6 δισ. ευρώ.³⁶

3.10 Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων (Φ.Μ.Α.)

Με το Νόμο 4223/2013, οι αγοραπωλησίες επί των ακινήτων επιβαρύνονται με:

- 1) Φόρο Μεταβίβασης Ακινήτων (Φ.Μ.Α.), (3%, ο αγοραστής) ή
- 2) Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.), (24%, ο αγοραστής) και
- 3) Φόρο Υπεραξίας Ακινήτων (Φ.Υ.Α.), (15%, ο πωλητής, υπό αναστολή έως 31.12.2022).³⁷

3.11 Λοιποί έμμεσοι φόροι, Ειδικοί Φόροι Κατανάλωσης και Φόροι Καυσίμων

Η Ελλάδα είναι σήμερα η τέταρτη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τον υψηλότερο Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης (Ε.Φ.Κ.) στα καύσιμα και καταλαμβάνει την 8η θέση παγκοσμίως με την ακριβότερη αμόλυβδη. Η επιβάρυνση στην τιμή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη λόγω του συντελεστή Φ.Π.Α. 24% στη χώρα μας.

³⁶ Άρθρο Καθημερινή, 17 Ιουλίου 2015, Θεοδωρή Γεωργακόπουλου «Η αύξηση του Φ.Π.Α και η ματαιότητα των πάντων»
<https://www.kathimerini.gr/opinion/824005/i-ayxisi-toy-fpa-kai-i-mataiotita-ton-panton>

³⁷ Άρθρο, Πομίδα, 2019, «Φορολογία μεταβίβασης και υπεραξίας ακινήτων».
https://www.pomida.gr/metavivasi_uperaksias.php

Τα έσοδα από τα καύσιμα έχουν μεγάλη σημασία για τα δημόσια έσοδα, καθώς μόνο από τον Φ.Π.Α. στα πετρελαιοειδή και τον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης στα ενεργειακά προϊόντα η κυβέρνηση εισπράττει περίπου το 10% των συνολικών φορολογικών εσόδων της χώρας³⁸.

Καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής των μνημονίων επιβάλλονταν συνεχώς νέες αυξήσεις στα καύσιμα και συγκεκριμένα ως εξής :

- 1) Στην τιμή της αμόλυβδης βενζίνης από το 2011 έως το 2017 σημειώθηκε αύξηση της τιμής ανά βαρέλι έως και 100%
- 2) Στο πετρέλαιο κίνησης για το ίδιο διάστημα, η τιμή ανά βαρέλι αυξήθηκε κατά 41%
- 3) Στο πετρέλαιο θέρμανσης ομοίως αυξήθηκε έως και 1350%
- 4) Επίσης στο υγραέριο, η τιμή σημείωσε αύξηση κατά 117% .³⁹

3.12 Φόρος Πολυτελούς Διαβίωσης (Νόμος 4111 /2013)

Από το 2013 επιβάλλεται φόρος πολυτελούς διαβίωσης στα ποσά της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης σε επιβατικά αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης, αεροσκάφη, ελικόπτερα, ανεμόπτερα και δεξαμενές κολύμβησης, για τους μήνες που αυτά ήταν στην κυριότητα ή στην κατοχή των φορολογούμενων.

Μάλιστα από το 2017 επήλθε αύξηση του συντελεστή του φόρου πολυτελούς διαβίωσης από το 10% στο 13% επί του ετήσιου τεκμηρίου για τα Ι.Χ. άνω των 2.500 κυβικών, τις πισίνες και τα αεροσκάφη, ενώ διευρύνθηκε ο φόρος και στα σκάφη αναψυχής.⁴⁰

³⁸ Άρθρο, Καθημερινή, 17 Ιουλίου 2015, Γεωργακόπουλου Θ. «Η αύξηση του Φ.Π.Α και η ματαιότητα των πάντων»
<https://www.kathimerini.gr/opinion/824005/i-ayxisi-toy-fpa-kai-i-mataiotita-ton-panton>

³⁹ Energypress, Άρθρο Θανάση Πετράκου, 2018 : «Η υπερφορολόγηση των καύσιμων παγώνει τα νοικοκυριά και αυξάνει την ύφεση»
<https://energypress.gr/news/i-yperforologisi-ton-kaysimon-pagonei-ta-noikokyria-kai-ayxanei-tin-yfesi>

⁴⁰ Artion, Άρθρο Γραβιά Κωνσταντίνου, 2020, «Φόρος Πολυτελούς Διαβίωσης Νόμος 4111/2013»
<https://artion.gr/φορος-πολυτελους-διαβιωσης-ν-4111-2013>

3.13 Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης στα Τσιγάρα

Από το 2018, η Ελλάδα εναρμονίστηκε με την οδηγία του Συμβουλίου της ΕΕ 2011/64/ΕΕ, επιβάλλοντας στα τσιγάρα συνολικό ειδικό φόρο κατανάλωσης, ο οποίος πρέπει να ισούται τουλάχιστον με 60 % της σταθμισμένης μέσης τιμής λιανικής πώλησης των τσιγάρων που τίθενται σε ανάλωση, ενώ δεν μπορεί να είναι χαμηλότερος από 90 ευρώ ανά 1.000 τσιγάρα, ανεξάρτητα από τη σταθμισμένη μέση τιμή λιανικής πώλησης.

Επίσης ο ειδικός φόρος κατανάλωσης στα τσιγάρα διευρύνθηκε σε όλα τα καπνικά όπως τα πουράκια (5% φόρος επί της λιανικής τιμής), στον καπνό, στα στριφτά τσιγάρα (46% φόρος επί της λιανικής τιμής) αλλά και στα ηλεκτρονικά τσιγάρα (20% φόρος επί της λιανικής τιμής).

3.14 Ειδικός φόρος Κατανάλωσης στην αιθυλική αλκοόλη και τα αλκοολούχα προϊόντα

Ο Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών διαμορφώθηκε από το 2009 έως σήμερα σε 25,5 ευρώ ανά λίτρο αιθυλικής αλκοόλης για τα αλκοολούχα.

Μετά από τις τέσσερις διαδοχικές αυξήσεις την περίοδο 2009-2010, ο Ε.Φ.Κ. αλκοολούχων ποτών εκτοξεύτηκε κατά 125%, αυτό είχε ως συνέπεια η τιμή λιανικής πώλησης ενός αλκοολούχου ποτού, να σημειώσει αύξηση κατά 38% χωρίς να έχει αυξηθεί η ονομαστική τιμή.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ομοίως, συνεπεία των μνημονίων, επιβλήθηκε Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης στην μύρα και το κρασί.⁴¹

3.15 Ειδικός Φόρος Επί των Διαφημίσεων (Νόμος 4499/2017)

Από την 1^η Απριλίου 2018 επιβλήθηκε Ειδικός Φόρος, ο συντελεστής του οποίου, στις διαφημίσεις που προβάλλονται από την τηλεόραση, ορίστηκε σε ποσοστό 5%.

⁴¹ Liberal Economy, Άρθρο 18 Φεβρουαρίου 2018, «Αγορά αλκοόλ: Ένας ισχυρός κλάδος που πνίγεται από τους φόρους».
<https://www.liberal.gr/economy/agora-alkool-enas-ischuros-klados-pou-pnigetai-apo-tous-forous>

3.16 Περιβαλλοντικό Τέλος Πλαστικής Σακούλας

Από το 2018, οι επιχειρήσεις εισπράττουν και αποδίδουν Ειδικό Περιβαλλοντικό Τέλος, ανά τεμάχιο λεπτής πλαστικής σακούλας μεταφοράς, για τη διάθεσή τους στους καταναλωτές, το οποίο προσδιοριζόταν στην τιμή των 3 λεπτών προ Φ.Π.Α. για το έτος 2018, ενώ από την 1^η Ιανουαρίου 2019 το παραπάνω τέλος ανήλθε στα 7 λεπτά προ Φ.Π.Α.⁴²

3.17 Φόρος Διαμονής Νόμος 4514/2018

Από την 1.1.2018 επιβάλλεται φόρος διαμονής στα τουριστικά καταλύματα, ο οποίος βαρύνει τον πελάτη ως εξής :

για καταλύματα:

- 1-2 αστερών, επιβάλλεται φόρος 0,50 €
- 3 αστερών, επιβάλλεται φόρος 1,50€
- 4 αστερών, επιβάλλεται φόρος 3€
- 5 αστερών, επιβάλλεται φόρος 4€

3.18 Τέλη Συνδρομητών Σταθερής Τηλεφωνίας, Ίντερνετ και Συνδρομητικής Τηλεόρασης

Με το άρθρο 55 του Νόμου 4389/2016 «Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις» επιβλήθηκε αναλογικό τέλος υπέρ του Δημοσίου, με την ονομασία «Τέλος Συνδρομητών Σταθερής Τηλεφωνίας και Ίντερνετ», το οποίο βαρύνει τους συνδρομητές των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών σταθερής τηλεφωνίας και υπολογίζεται ως ποσοστό 5% επί του συνολικού μηνιαίου λογαριασμού κάθε σύνδεσης σταθερής τηλεφωνίας και ίντερνετ.

Με το άρθρο 54 του Ν.4389/2016 επιβλήθηκε αναλογικό Τέλος υπέρ του Δημοσίου με την ονομασία «Τέλος στη Συνδρομητική Τηλεόραση», το οποίο βαρύνει τους

⁴² Taxheaven, Άρθρο 2018, «Περιβαλλοντικό τέλος στις πλαστικές σακούλες μεταφοράς» <https://www.taxheaven.gr/news/43237/periballontiko-telos-stis-plastikes-sakoyles-metaforas-sta-9-lepta-toy-eyrw-apo-112019>

συνδρομητές των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών συνδρομητικής τηλεόρασης και υπολογίζεται ως ποσοστό 10% επί του συνολικού μηνιαίου λογαριασμού.

Κεφάλαιο 4. Πρακτικά Παραδείγματα Φορολόγησης σε Παλαιό και Νέο Φορολογικό Καθεστώς

Αρχικά, επισημαίνεται ότι για λόγους συντομίας, εφεξής, ο φόρος εισοδήματος θα αναγράφεται ως Φ.Ε. και η ειδική εισφορά αλληλεγγύης θα αναγράφεται ως Ε.Ε.Α.

Παράδειγμα 1:

Φυσικό πρόσωπο χωρίς εξαρτώμενα τέκνα, δηλώνει καθαρά εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, αξίας **35.000 ευρώ**.

Ι. Για το φορολογικό έτος 2019 το εν λόγω φορολογούμενο φυσικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλει τα εξής:

(1) ΦΕ= 9.150 ευρώ - 1.550 (μείωση φόρου) +

(2) ΕΕΑ = 1.001 ευρώ

(3) Συνολική επιβάρυνση = 8.601 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 20.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, τα αμέσως επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 29%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 37% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 45%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(20.000*22\%)+(10.000*29\%)+(5.000*37\%)$$

$$=4.400+2.900+1.850= 9.150 \text{ ευρώ Φόρος}$$

- Ο φόρος που προκύπτει κατά την εφαρμογή του άρθρου 15 μειώνεται κατά το ποσό των χιλίων εννιακοσίων (1.900) ευρώ για το φορολογούμενο χωρίς εξαρτώμενα τέκνα, όταν το φορολογητέο εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις δεν υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ. Όμως για φορολογητέο εισόδημα το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά δέκα (10) ευρώ

ανά χίλια (1.000) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος από μισθούς και συντάξεις. Άρα η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι :

$1.900 - (10 \cdot 35) = 1.550$ ευρώ **Μείωση Φόρου**, εφόσον δεν έχει εξαρτώμενα τέκνα.

- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα, σύμφωνα με την οποία τα πρώτα 12.000 ευρώ είναι αφορολόγητα. Τα επόμενα 8.000 ευρώ έχουν συντελεστή 2,2%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν συντελεστή 5% και τα επόμενα 5.000 ευρώ με συντελεστή 6,5% (ο υπολογισμός έγινε με δεδομένο ότι στο παράδειγμά μας δηλώνεται εισόδημα 35.000 ευρώ). Ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000 \cdot 0\%) + (8.000 \cdot 2,2\%) + (10.000 \cdot 5\%) + (5.000 \cdot 6,5\%) = 1.001 \text{ ευρώ } \mathbf{Ειδική \text{ Εισφορά Αλληλεγγύης}}$$

II. Για το φορολογικό έτος 2015, στον ίδιο φορολογούμενο η φορολογική επιβάρυνση θα ήταν η εξής:

(1) ΦΕ= 8.700 ευρώ – 700 ευρώ (μείωση φόρου) +

(2) ΕΕΑ = 1.001 ευρώ

(3) Συνολική επιβάρυνση = 9.001 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 25.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, εν συνεχεία τα επόμενα 17.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 32%, και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 42%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(25.000 \cdot 22\%) + (10.000 \cdot 32\%) = 5.500 + 3.200 = \mathbf{8.700 \text{ ευρώ Φόρος}}$$

- Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι 2.100 ευρώ, εφόσον δεν υπερβαίνει τις 21.000 ευρώ εισόδημα. Για φορολογητέο εισόδημα το οποίο υπερβαίνει το ποσό των είκοσι ενός χιλιάδων

(21.000) ευρώ, το ποσό της μείωσης μειώνεται κατά εκατό (100) ευρώ ανά χίλια (1.000) ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος. Άρα, κατόπιν εφαρμογής της μείωσης που δικαιούται ο φορολογούμενος του παραδείγματός μας ισχύει ότι:

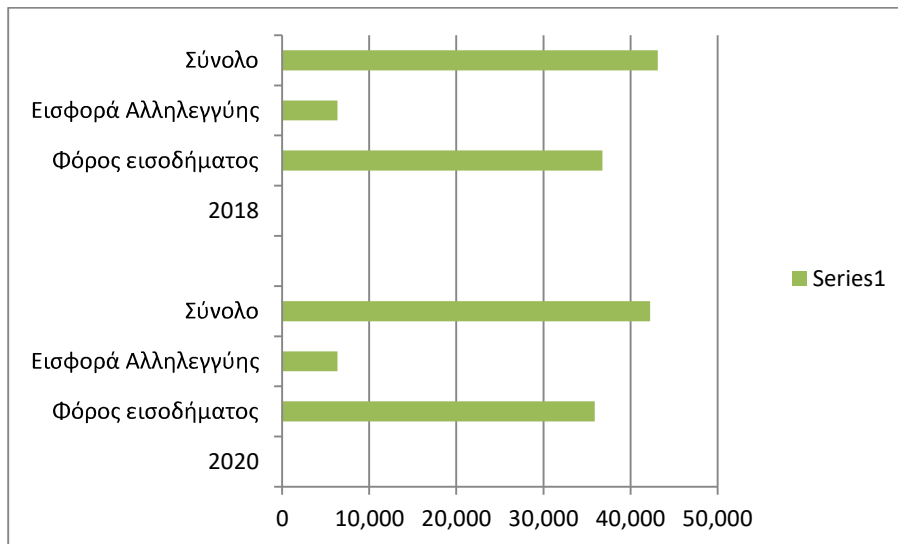
$$2.100 \text{ ευρώ} - (14 * 100) = 700 \text{ ευρώ Μείωση Φόρου}$$

- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα, σύμφωνα με την οποία τα πρώτα 12.000 ευρώ είναι αφορολόγητα. Τα επόμενα 8.000 ευρώ έχουν συντελεστή 2,2%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν συντελεστή 5% και τα επόμενα 5.000 ευρώ – ο υπολογισμός έγινε δεδομένου ότι στο παράδειγμά μας υπάρχει εισόδημα 35.000 ευρώ- με συντελεστή 6,5%. Ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000 * 0\%) + (8.000 * 2,2\%) + (10.000 * 5\%) + (5.000 * 6,5\%) = 1.001 \text{ ευρώ ΕΕΑ}$$

Συμπέρασμα: Δεν προκύπτει διαφορά στην ΕΕΑ αφού δεν επήλθε μεταβολή στον τρόπο φορολόγησής της. Όμως εφόσον αυξήθηκε η μείωση φόρου, η τελική φορολογική επιβάρυνση μειώθηκε το 2019 σε σχέση με το 2015.

Διάγραμμα 13. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2015-2019

Παράδειγμα 2:

Φυσικό πρόσωπο δηλώνει καθαρά εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, τα οποία υπόκεινται σε φορολόγηση, αξίας 35.000 ευρώ. Υπάρχουν δύο εξαρτώμενα τέκνα.

I. Για το φορολογικό έτος 2020 το εν λόγω φορολογούμενο φυσικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλλει τα εξής:

$$(1) \text{ ΦΕ} = 7.700 \text{ ευρώ} - 900 \text{ ευρώ (μείωση φόρου)} = 6.800 \text{ ευρώ} +$$

$$(2) \text{ ΕΕΑ} = 1.001 \text{ ευρώ}$$

(3) Συνολική επιβάρυνση = 7.801 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 9%, εν συνεχεία τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, τα αμέσως επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 28%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 36% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 44%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(10.000 * 9\%) + (10.000 * 22\%) + (10.000 * 28\%) + (5.000 * 36\%) = \\ 900 + 2.200 + 2.800 + 1.800 = 7.700 \text{ ευρώ Φόρος Εισοδήματος}$$

- Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι **900** ευρώ για δύο εξαρτώμενα τέκνα.
- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα, σύμφωνα με την οποία τα πρώτα 12.000 ευρώ είναι αφορολόγητα. Τα επόμενα 8.000 ευρώ έχουν συντελεστή 2,2%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν συντελεστή 5% και τα επόμενα 5.000 ευρώ – ο υπολογισμός έγινε δεδομένου ότι στο παράδειγμά μας υπάρχει εισόδημα 35.000 ευρώ- με συντελεστή 6,5%. Ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000 * 0\%) + (8.000 * 2,2\%) + (10.000 * 5\%) + (5.000 * 6,5\%) = 1.001 \text{ ευρώ ΕΕΑ}$$

II. Για το φορολογικό έτος 2015, στον ίδιο φορολογούμενο η φορολογική επιβάρυνση θα ήταν η εξής:

(1) ΦΕ= 8.700 ευρώ -700 (μείωση φόρου)+

(2) ΕΕΑ = 1.001 ευρώ

(3) Συνολική επιβάρυνση = 9.001 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 25.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, εν συνεχεία τα επόμενα 17.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 32% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 42%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(25.000*22\%)+(10.000*32\%)= 8.700 \text{ ευρώ Φόρος Εισοδήματος}$$

- Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι 2.100 ευρώ, εφόσον το φορολογηθέν εισόδημα δεν υπερβαίνει τις 21.000 ευρώ. Για κάθε επιπρόσθετα 1.000 ευρώ, η μείωση μειώνεται κατά 100 ευρώ. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα το υπερβάλλον ποσό είναι 14*100. Άρα, κατόπιν εφαρμογής της μείωσης που δικαιούται ο φορολογούμενος του παραδείγματός μας ισχύει ότι:

$$2.100 \text{ ευρώ} - (14*100)= 700 \text{ ευρώ Μείωση Φόρου}$$

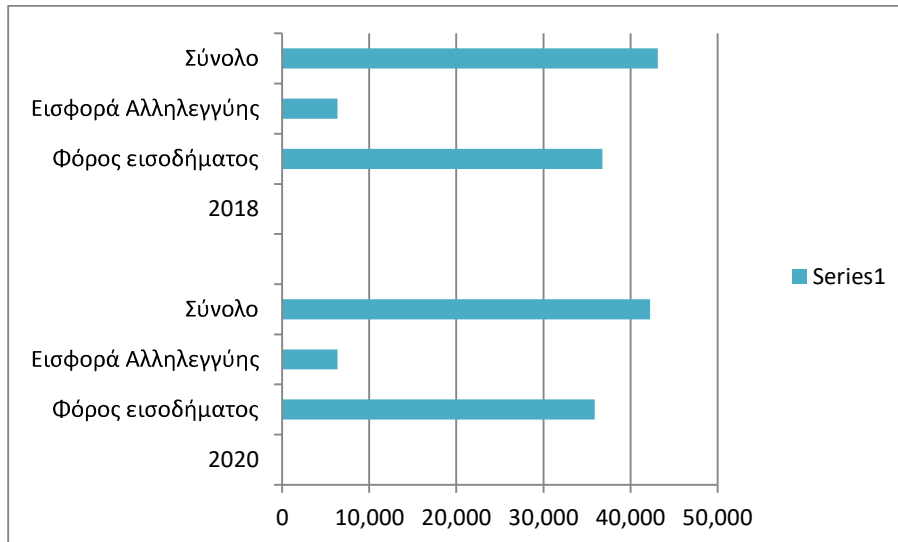
- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα, σύμφωνα με την οποία τα πρώτα 12.000 ευρώ είναι αφορολόγητα. Τα επόμενα 8.000 ευρώ έχουν συντελεστή 2,2%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν συντελεστή 5% και τα επόμενα 5.000 ευρώ – ο υπολογισμός έγινε δεδομένου ότι στο παράδειγμά μας υπάρχει εισόδημα 35.000 ευρώ- με συντελεστή 6,5%. Ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000*0\%) + (8.000*2,2\%) + (10.000*5\%) + (5.000*6,5\%)= 1.001 \text{ ευρώ ΕΕΑ}$$

Συμπέρασμα: Δεν προκύπτει διαφορά στην ΕΕΑ αφού δεν επήλθε μεταβολή στον τρόπο φορολόγησής της. Στην περίπτωση του ΦΕ όμως η τελική επιβάρυνση του

φορολογούμενου είναι χαμηλότερη το έτος 2019 σε σχέση με το 2015 και θα καταβάλει 7.801 ευρώ αντί 9.001 ευρώ, λόγω της αύξησης στις μειώσεις φόρου. Μάλιστα, κατόπιν των ως άνω αναφερόμενων φορολογικών μεταρρυθμίσεων, όπως διαπιστώνουμε στην πράξη, φορολογούμενα φυσικά πρόσωπα που είχαν εξαρτώμενα τέκνα ευνοήθηκαν περισσότερο από όσο ευνοήθηκαν τα φορολογούμενα φυσικά πρόσωπα άνευ εξαρτώμενων τέκνων.

Διάγραμμα 14. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2015-2020

Παράδειγμα 3:

Φυσικό πρόσωπο δηλώνει καθαρά εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, τα οποία υπόκεινται σε φορολόγηση, αξίας 100.000 ευρώ. Υπάρχουν δύο εξαρτώμενα τέκνα.

Ι. Για το φορολογικό έτος 2020 το εν λόγω φορολογούμενο φυσικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλλει τα εξής:

(1) ΦΕ= 35.900 ευρώ +

(2) ΕΕΑ = 6.351 ευρώ

(3) Συνολική επιβάρυνση = 42.251 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 9%, εν συνεχεία τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, τα αμέσως επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 28%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 36% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 44%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(10.000*9\%)+(10.000*22\%)+(10.000*28\%)+(10.000*36\%)+(60.000*44\%)=$$

35.900 ευρώ Φόρος εισοδήματος

- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα και ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000*0\%) + (8.000*2,2\%) + (10.000*5\%) + (10.000*6,5\%)+$$

$$(25.000*7,5\%)+(35.000*9\%)= 176+500+650+1.875+3.150=6.351 \text{ ευρώ ΕΕΑ}$$

II. Με το προϊσχύον καθεστώς του 2018, στον ίδιο φορολογούμενο η φορολογική επιβάρυνση θα ήταν η εξής:

(1) ΦΕ= 36.800 ευρώ +

(2) ΕΕΑ = 6.351 ευρώ

(3) Συνολική επιβάρυνση = 43.151 ευρώ

Ανάλυση:

- Σχετικά με τον ΦΕ, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 20.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, εν συνεχεία τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 29%, τα αμέσως επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 37% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 45%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$(20.000*22\%)+(10.000*29\%)+(10.000*37\%) + (60.000*45\%)= 36.800 \text{ ευρώ}$$

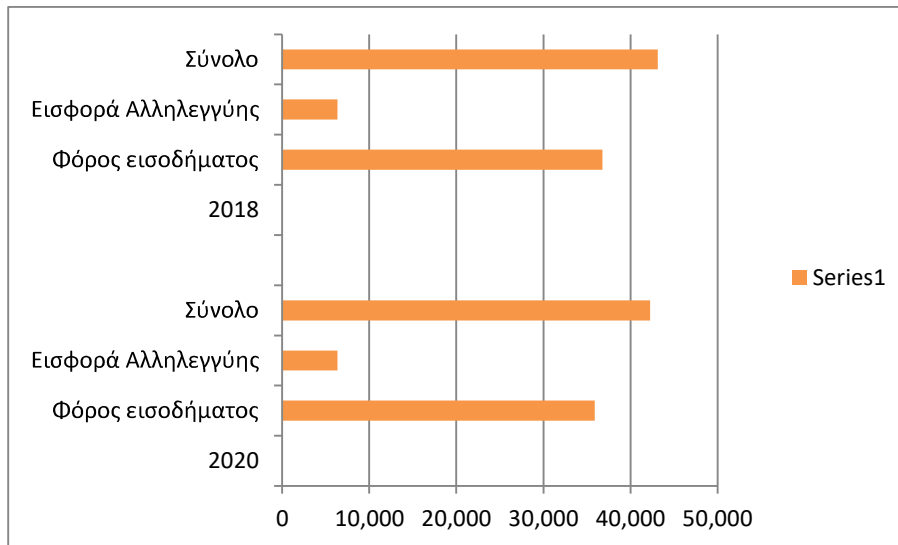
Φόρος εισοδήματος

- Όσον αφορά την περίπτωση του υπολογισμού της ΕΕΑ, υπάρχει αυτοτελής κλίμακα και ο υπολογισμός είναι ο εξής:

$$(12.000*0\%) + (8.000*2,2\%) + (10.000*5\%) + (10.000*6,5\%)+ \\ (25.000*7,5\%)+(35.000*9\%)= 176+500+650+1.875+3.150=6.351 \text{ ευρώ ΕΕΑ}$$

Συμπέρασμα: Δεν προκύπτει διαφορά στην ΕΕΑ αφού δεν επήλθε μεταβολή στον τρόπο φορολόγησής της. Στην περίπτωση του ΦΕ προκύπτει μία διαφορά -900 ευρώ το έτος 2020 συγκριτικά με το 2018. Άρα από την αλλαγή του φορολογικού καθεστώτος δεν επήλθε πλήγμα σε εισοδήματα που κυμαίνονται κοντά στα 100.000 ευρώ αλλά αντιθέτως, επήλθε μικρή φορολογική εύνοια.

Διάγραμμα 15. Ραβδόγραμμα σύγκρισης φόρου εισοδήματος 2018-2020

Παράδειγμα 4:

Φυσικό πρόσωπο δηλώνει καθαρά εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, τα οποία υπόκεινται σε φορολόγηση, αξίας 10.000 ευρώ. Δεν υπάρχουν εξαρτώμενα τέκνα. Για τα φορολογικά έτη 2015-2019 το εν λόγω φορολογούμενο φυσικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλλει τα εξής:

Πίνακας 3. Τέταρτο παράδειγμα

Έτος	ΦΕ	ΕΕΑ	Συνολική επιβάρυνση	Εναπομένον εισόδημα
2015	100,00	0,00	100,00	9.900
2016	300,00	0,00	300,00	9.700
2017	300,00	0,00	300,00	9.700
2018	300,00	0,00	300,00	9.700
2019	123,00	0,00	123,00	9.877

Ανάλυση:

I. Για το φορολογικό έτος 2015, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 25.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, εν συνεχεία τα επόμενα 17.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 32% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 42%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$10.000 * 22\% = 2.200 \text{ ευρώ}$$

Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι 2.100 ευρώ, εφόσον έχει εισόδημα μικρότερο των 21.000 ευρώ. Εφαρμόζεται μείωση της τάξεως του:

$$2.200 - 2.100 = 100 \text{ ευρώ}$$

II. Για τα φορολογικά έτη 2016 - 2018, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 20.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, εν συνεχεία τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 29%, τα επόμενα 10.000 ευρώ με 37% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 45%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$10.000 * 22\% = 2.200 \text{ ευρώ}$$

Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι 1.900 ευρώ, εφόσον δεν έχει εξαρτώμενα τέκνα. Αν το εισόδημα είναι μεγαλύτερο των

20.000 ευρώ, για κάθε επιπρόσθετα 1.000 ευρώ, επέρχεται μείωση των 1.900 ευρώ κατά 10 ευρώ. Εφαρμόζεται μείωση της τάξεως του:

$$2.200-1.900= 300 \text{ ευρώ}$$

III. Για το φορολογικό έτος 2019, ισχύει η κλίμακα βάσει της οποίας τα πρώτα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 9%, εν συνεχεία τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 22%, τα αμέσως επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 28%, τα επόμενα 10.000 ευρώ έχουν φορολογικό συντελεστή 36% και τα υπερβάλλοντα ποσά έχουν φορολογικό συντελεστή 44%. Ο υπολογισμός που ακολουθήσαμε είναι ο εξής:

$$10.000*9\%= 900 \text{ ευρώ}$$

Η μείωση του ΦΕ που δικαιούται ο συγκεκριμένος φορολογούμενος είναι 777 ευρώ, εφόσον δεν έχει εξαρτώμενα τέκνα. Άρα, κατόπιν εφαρμογής της μείωσης που δικαιούται ο φορολογούμενος του παραδείγματός μας ισχύει ότι:

$$900-777= 123 \text{ ευρώ}$$

Συμπέρασμα: Το φορολογικό καθεστώς του 2019 και του 2015 ήταν ευνοϊκότερα για τα χαμηλά εισοδήματα σε σχέση με τα έτη 2016-2017-2018 καθότι συνοδεύονταν από μικρότερη φορολογική επιβάρυνση. Μάλιστα, το φορολογικό καθεστώς του 2015 ήταν ακόμη ευνοϊκότερο κατά 23 ευρώ.

Παράδειγμα 5:

Νομικό πρόσωπο (ΑΕ) δηλώνει καθαρά κέρδη αξίας 50.000 ευρώ. Για τα φορολογικά έτη 2014-2019 το εν λόγω φορολογούμενο νομικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλλει τα εξής:

Πίνακας 4. πέμπτου παραδείγματος (2014-2019)

Έτος	ΦΕ	Προκαταβολή ΦΕ	Μείον προκαταβολή προηγ. έτους	Συνολική επιβάρυνση	Εναπομένον εισόδημα
2014	13.000,00	13.000,00	0	26.000,00	24.000,00
2015	14.500,00	14.500,00	-13.000,00	16.000,00	34.000,00
2016	14.500,00	14.500,00	-14.500,00	14.500,00	35.500,00
2017	14.500,00	14.500,00	-14.500,00	14.500,00	35.500,00
2018	14.500,00	14.500,00	-14.500,00	14.500,00	35.500,00
2019	12.000,00	12.000,00	-14.500,00	9.500,00	40.500,00

Συμπέρασμα: Το φορολογικό καθεστώς του 2019 επιφέρει μεγαλύτερο εναπομένον εισόδημα. Μάλιστα, η προκύπτουσα διαφορά κρίνεται αξιοσημείωτη, λόγω του ότι φτάνει το ποσό των 5.000 ευρώ.

Παράδειγμα 6:

Νομικό πρόσωπο (ΟΕ) δηλώνει καθαρά κέρδη αξίας 50.000 ευρώ. Για τα φορολογικά έτη 2014-2019 το εν λόγω φορολογούμενο νομικό πρόσωπο θα κληθεί να καταβάλλει τα εξής:

Πίνακας 5. έκτου παραδείγματος (2014-2019)

Έτος	ΦΕ	Προκαταβολή ΦΕ	Μείον προκαταβολή προηγ. έτους	Συνολική επιβάρυνση	Εναπομένον εισόδημα
2014	13.000,00	7.150,00	0	20.150,00	29.850,00
2015	14.500,00	10.875,00	-7.150,00	18.225,00	31.775,00
2016	14.500,00	14.500,00	-10.875,00	18.125,00	31.875,00
2017	14.500,00	14.500,00	-14.500,00	14.500,00	35.500,00
2018	14.500,00	14.500,00	-14.500,00	14.500,00	35.500,00
2019	12.000,00	12.000,00	-14.500,00	9.500,00	40.500,00

Συμπέρασμα: Το φορολογικό καθεστώς του 2019 επιφέρει μεγαλύτερο εναπομένον εισόδημα. Μάλιστα, η προκύπτουσα διαφορά κρίνεται αξιολογική, λόγω του ότι αγγίζει το ποσό των 5.000 ευρώ.

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα χρηματοδοτήθηκε, από το 2010 έως το 2018 στα πλαίσια των τριών προγραμμάτων στήριξης. Συγκεκριμένα στα πλαίσια του πρώτου προγράμματος, της εγκρίθηκε χρηματοδότηση ύψους 80 δισ. ευρώ, στα πλαίσια του δεύτερου προγράμματος 144,7 δισ. ευρώ ενώ στα πλαίσια του τρίτου προγράμματος της εγκρίθηκε χρηματοδότηση ύψους 86 δισ. ευρώ. Από τα παραπάνω προγράμματα εκταμίευσε από το πρώτο 52 δισ. ευρώ, από το δεύτερο 141 δισ. ευρώ και από το τρίτο 46 δισ. ευρώ. Κάθε πρόγραμμα χρηματοδότησης προερχόταν και από διαφορετική πηγή. Ειδικότερα το πρώτο πρόγραμμα εγκρίθηκε ως δανειακή σύμβαση μεταξύ της Ελλάδας και κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δεύτερο πρόγραμμα προήλθε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και τέλος το τρίτο πρόγραμμα προήλθε από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας. Ως αντάλλαγμα για τις παραπάνω χρηματοδοτήσεις, από το 2010 έως το 2018, στην ελληνική Βουλή εγκρίθηκαν 15 μεγάλα μεταρρυθμιστικά πακέτα, προκειμένου να μειωθούν τα συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα, τα οποία αφορούσαν άπαντες τους τομείς της οικονομίας, όπως την υγεία, την εργασία, τη φορολογία, τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και τα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία⁴³.

Τις συνέπειες της κρίσης και της επακόλουθης ένταξης της Ελλάδας σε μηχανισμούς χρηματοδότησης και εποπτείας τις υπέστησαν όλοι, φτωχότεροι, μεσαίοι και πλουσιότεροι και όλοι είδαν αιφνίδια συρρίκνωση των εισοδημάτων τους⁴⁴. Παρόλα αυτά τις μεγαλύτερες συνέπειες τις αντιμετώπισε η μεσαία τάξη η οποία επλήγη περισσότερο από όλα τα άλλα κοινωνικά στρώματα. Η ελληνική κοινωνία δεν θα είναι ξανά ποτέ η ίδια σε σχέση με πριν από την κρίση και όχι μόνο από οικονομικής άποψης. Οι αλλαγές που υπέστη είναι δραματικές και πρωτόγνωρες. Μερικές από τις συνέπειες αυτών είναι :

⁴³ FortuneGreece, Άρθρο 2018, «Πόσα χρήματα έχει δανειστεί η Ελλάδα από τα τρία μνημόνια» <https://www.fortunegreece.com/article/posa-chrimata-echi-danisti-i-ellada-apo-ta-tria-mnimonia/>

⁴⁴ Βιβλ. Γιαννίτσης Τ.- Ζωγραφάκης Στ. « Ανισότητες, φτώχεια, οικονομικές ανατροπές στα χρόνια της κρίσης», εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2016, σελ. 13-40

- η τεράστια μείωση στο εισόδημα και ειδικά μεταξύ των ετών 2008 και 2012 όπου οι αμοιβές από μισθούς και συντάξεις υπέστησαν τη μεγαλύτερη μείωση αν και τα εισοδήματα από άλλες πηγές επλήγησαν ακόμα περισσότερο
- η ιλιγγιώδης αύξηση της ανεργίας (σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ ενδεικτικά το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε ανά έτος : το 2010 14,3%, το 2011 20,6%, το 2012 26,5%, το 2013 27,7%, το 2014 25,9%, το 2015 24,6%, το 2016 23,3%, το 2017 21%, το 2018 24,3%, το 2019 21%, το 2020 16,6%)
- η ταυτόχρονη αύξηση της μετανάστευσης σε παραγωγικές ηλικίες (ενδεικτικά ανάμεσα στα έτη 2008 και 2015 φαίνεται ότι μετανάστευσαν 420.000 περίπου πολίτες)
- η μείωση των επενδύσεων σε ποσοστό άνω του 60%, γεγονός το οποίο επιβράδυνε καθοριστικά τους ρυθμούς της ελληνικής ανάπτυξης τα έτη που ακολούθησαν
- η ανοδική μεταβολή της σχέσης: εθνική δαπάνη για συντάξεις προς εισόδημα για εργασία (ενδεικτικά η σχέση αυτή από 49,3% το 2008 αυξήθηκε σε 76,7% το 2012)
- η «φτωχοποίηση» της ελληνικής κοινωνίας (λέξη καινοφανής στο ελληνικό λεξιλόγιο) και μάλιστα με ταυτόχρονη μετατόπιση της φτώχειας από τους γηραιότερους στους νεότερους
- η μείωση της κατανάλωσης συνεπεία της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος, με καταστροφικές συνέπειες για το ελληνικό επιχειρείν και την ελληνική βιομηχανία
- η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ φτωχών - μειονεκτούντων και πλουσίων – προνομιούχων
- η μείωση των κοινωνικών παροχών (π.χ κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας το 2012) και η ταυτόχρονη υποβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων δημοσίων αγαθών όπως η δημόσια υγεία και η δημόσια παιδεία
- η ένταση συγκριτικής ανισότητας μεταξύ Ελλάδας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών ακόμα και χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου, οι οποίες την ίδια περίοδο βελτίωσαν τις επιδόσεις τους και μπήκαν ξανά σε τροχιά ανάπτυξης
- η τεράστια κρίση στην αγορά ακινήτων, ειδικά τα έτη 2012 έως 2015, που είχε ως αποτέλεσμα να πωλούνται έναντι εξευτελιστικού τιμήματος ακίνητα

και περιουσίες Ελλήνων σε αλλοδαπούς. Το παραπάνω επέφερε ριζικές αλλαγές στο χάρτη των ακινήτων και ειδικά στους αστικούς ιστούς καθώς οι αλλοδαποί αγοραστές-επενδυτές ανακαίνιζαν τα ακίνητα και τα μίσθωναν ή τα πουλούσαν κερδοσκοπικά σε δυσανάλογα υψηλές τιμές σε σχέση με την τιμή αγοράς με αποτέλεσμα η Ελλάδα σήμερα να αντιμετωπίζει πρωτοφανή δυσκολία στη στέγαση των πολιτών της και όπως φαίνεται αυτό το ζήτημα θα μας απασχολεί για καιρό.

Η διαχείριση, από την Πολιτεία, της ύφεσης σε συνθήκες έλλειψης πόρων επιβάρυνε σημαντικά την υφιστάμενη κατάσταση για τη χώρα μας και εκεί δοκιμάστηκε επιπλέον η ετοιμότητα και η επάρκεια των δημοσιονομικών θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφού εύλογα δεν θα μπορούσε ένα κράτος μέλος να διαχειριστεί από μόνο του την προαναφερόμενη κατάσταση. Η προσέγγιση για τη δημοσιονομική πολιτική η οποία έλαβε χώρα στο πλαίσιο που έθεσαν οι θεσμοί από κοινού, ήταν να προταχθούν μέτρα λιτότητας, τη στιγμή που θα έπρεπε αντιθέτως να γίνουν ενέργειες για τη μείωση του καθοδικού φάσματος της οικονομικής δραστηριότητας και την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων.

Αυτό που έλαβε χώρα το 2010, με την επιχειρούμενη δημοσιονομική εξυγίανση, ήταν όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, μια λάθος προσέγγιση, διότι η εφαρμοσθείσα πολιτική της λιτότητας, σύγγχε την αιτία με το αποτέλεσμα. Ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός οφειλόταν σε ποικίλους δομικούς παράγοντες οι οποίοι είχαν να κάνουν με τα ίδια τα χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικότητας της χώρας μέσα στην ενοποιητική διαδικασία, τα οποία επέφεραν οξύτατα προβλήματα ανταγωνιστικότητας μετά από λίγο καιρό. Τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας μετατράπηκαν μετά από ένα χρονικό διάστημα σε προβλήματα δημοσιονομικής ανισότητας. Επομένως η αιτία ήταν η διεύρυνση της ανισότητας, η διεύρυνση του ανταγωνισμού μέσα στην ενοποιητική διαδικασία. Η ενοποιητική διαδικασία κατένειμε με διαφορετικό τρόπο οφέλη και κόστη στις διάφορες οικονομίες.⁴⁵

Δεν είναι τυχαίο μάλιστα ότι η κρίση χτύπησε περισσότερο τις περιφερειακές οικονομίες. Υπήρχε κάτι πιο δομικό το οποίο δεν έλαβε υπόψη αυτή η πολιτική κατά την εφαρμογή της και ενώ προσπαθούσε να περιορίσει τα ελλείμματα βάθαινε την

⁴⁵ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 39-53

ύφεση. Μια εναλλακτική και δικαιότερη προσέγγιση της επίλυσης του ελληνικού ζητήματος θα ήταν η αναδιανεμητική προσέγγιση, με στόχο τη μείωση της ανισότητας μέσω των πλεονασμάτων. Είναι γεγονός ότι μέσα στην ενοποιητική διαδικασία υπήρχαν πλεονάσματα. Τα δε πλεονάσματα προέκυπταν μέσω των άνισων όρων ανταγωνισμού και εμφανίζονταν ως πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο.

Συνεπώς, η κρίση του 2008 ήταν ασύμμετρη, όχι μόνο δεν επηρέαζε όλες τις οικονομίες με τον ίδιο τρόπο, αλλά δεν είχε την ίδια διάρκεια και για όλες τις χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κρίση για τις χώρες του Βορρά διήρκησε δύο έτη ενώ για τις χώρες του Νότου δέκα έτη. Συνεπώς συμπεραίνουμε ότι οι χωρικές επιδράσεις της κρίσης δεν ήταν ίδιες για όλες τις χώρες της Ευρώπης. Μέσα στην ενοποιητική διαδικασία τα κέρδη τα οποία δημιουργήθηκαν στο εσωτερικό της ΕΕ μέσω του εμπορίου, το οποίο εκφράζεται με πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου ήταν τεράστιο για τις χώρες του Βορρά. Κατά συνέπεια, υπήρχε η δυνατότητα αυτό το εμπορικό πλεόνασμα να επενδυθεί στην ανάκαμψη του ευρωπαϊκού χώρου. Μακροχρόνια αυτό δεν θα γινόταν μόνο προς όφελος των χωρών που βρέθηκαν στη δίνη της οικονομικής κρίσης αλλά θα απέβαινε σε όφελος όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα ενίσχυε την ενοποιητική διαδικασία. Για το λόγο αυτό δόκιμο θα ήταν να εξαιρούνταν όλες οι δημόσιες επενδύσεις από τον υπολογισμό του ελλείμματος για τη συμμετοχή μιας χώρας στην ΟΝΕ, να ενισχυόταν ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των Εθνικών Αναπτυξιακών Τραπεζών και να δινόταν μεγαλύτερη έμφαση στη μικρή επιχειρηματικότητα και στην ενίσχυση της απασχόλησης.⁴⁶

Η Ελλάδα, τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων έως και σήμερα, από χώρα χαμηλής φορολόγησης εκτινάχτηκε στις χώρες με την υψηλότερη φορολογία. Πριν την έλευση των μνημονίων, η Ελλάδα βρισκόταν στο μέσο όρο του ΟΟΣΑ, με τα φορολογικά έσοδα να ανέρχονται στο 32% του ΑΕΠ. Δύο χρόνια μετά, το 2012, η φορολογική επιβάρυνση έφθασε στο 35,5%, το 2014 με μικρή αύξηση ανήλθε στο 35,7% του ΑΕΠ και εκτοξεύτηκε στο 38,7% του ΑΕΠ το 2018. Την περίοδο των μνημονίων 2010-2018, καταγράφηκε στη χώρα μας αύξηση φόρων κατά 6,7% σε ποσοστό του ΑΕΠ. Πρόκειται για τη μοναδική χώρα που επιβάρυνε σε τόσο μικρή

⁴⁶ Βιβλ. Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 509 - 510

χρονική περίοδο τη φορολογική της βάση, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Συγκεκριμένα, οι φορολογικές επιβαρύνσεις από το 32% του ΑΕΠ που ήταν το 2010 έφθασαν στο 38,7% του ΑΕΠ το 2018, όταν ο μέσος όρος του ΟΟΣΑ ήταν 34,3% του ΑΕΠ.

Όταν η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη με το δημοσιονομικό έλλειμμα το 2010, το σύνολο των φορολογικών εσόδων έφθανε τα 95,9 δισεκατομμύρια δολάρια. Το 2014, ύστερα από δύο μνημόνια, τα έσοδα υποχώρησαν στα 85 δισεκατομμύρια δολάρια, το 2017 έπειτα από δύο «σειρές» φορολογικών μέτρων, μειώθηκαν ακόμα περισσότερο στα 79,1 δισεκατομμύρια δολάρια και αυξήθηκαν το 2018 στα 84,4 δισεκατομμύρια δολάρια. Όπως προκύπτει από την έκθεση του ΟΟΣΑ, η κύρια πηγή εσόδων στην Ελλάδα το 2018 ήταν η φορολογία στα αγαθά και τις υπηρεσίες (κυρίως ο Φ.Π.Α.) που αντιστοιχούσε στο 15,1% του ΑΕΠ. Στην τρίτη θέση ήταν τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος και κερδών που αντιστοιχούσαν στο 8,9 % του ΑΕΠ, ενώ από τη φορολογία της περιουσίας (κινητής και ακίνητης) τα έσοδα ανέρχονταν στο 3,1 % του ΑΕΠ.

Κατά συνέπεια και σύμφωνα με τα παραπάνω, η υπερφορολόγηση στην Ελλάδα δεν απέφερε ούτε άκοπα ούτε ποσοτικά την προσδοκώμενη αύξηση στα δημοσιονομικά έσοδα, αλλά αποτέλεσε μάλλον μια πανευρωπαϊκή πειραματική διαδικασία in vivo στα πλαίσια της προσπάθειας περιορισμού του δημοσιονομικού της ελλείμματος.

Ωστόσο, δεν μπορεί να μείνει ασχολίαστο ότι συγκρίνοντας τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν από το έτος 2014 μέχρι και το έτος 2019, οι πλέον συμφερότερες είναι αυτές που ίσχυαν το 2019. Αυτό άλλωστε αποδεικνύεται και από τα πρακτικά παραδείγματα που παρατέθηκαν παραπάνω στην παρούσα διπλωματική εργασία, τόσο για την περίπτωση των νομικών όσο και για την περίπτωση φυσικών προσώπων. Μάλιστα, στην περίπτωση των νομικών προσώπων, το 2019 εφαρμόστηκε ο χαμηλότερος φορολογικός συντελεστής συγκριτικά με τα υπόλοιπα έτη του φορολογικού διαστήματος 2014 – 2019. Ωστόσο, δεν μπορεί να παραλειφθεί το γεγονός ότι διαπιστώθηκε πως παρά την εφαρμογή χαμηλότερου συντελεστή φορολογίας για τα νομικά πρόσωπα, χωρίς να μειωθεί το ποσοστό προκαταβολής φόρου εισοδήματος, το εναπομένον εισόδημα κατέληξε να έχει χαμηλότερα επίπεδα, συγκριτικά με τα αντίστοιχα επίπεδα στα οποία κυμάνθηκε το

εναπομένον εισόδημα του 2014, παρά το ότι κατά τη διάρκεια του 2014 ο συντελεστής φορολογίας των νομικών προσώπων ήταν μεγαλύτερος (26%).

Κλείνοντας, επισημαίνεται ότι ένα στοιχείο που δεν καταφέραμε να αποτυπώσουμε μέσα από τα πρακτικά παραδείγματα που παρατέθηκαν στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι ότι η προκαταβολή του φόρου εισοδήματος του τρέχοντος φορολογικού έτους, καταλήγει να συμψηφίζεται με το ποσό που δόθηκε ως προκαταβολή, στο αμέσως προηγούμενο έτος. Αυτό σημαίνει ότι το ποσό της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος καταλήγει να είναι επιβαρυντικό για τα φορολογούμενα φυσικά και νομικά πρόσωπα μόνο κατά τη διάρκεια του πρώτου φορολογικού έτους που εφαρμόστηκε το συγκεκριμένο μέτρο και αυτό διότι για κάθε μετέπειτα φορολογικό έτος, η προκαταβολή φόρου εισοδήματος δεν έχει φορολογικά επιβαρυντικό χαρακτήρα.

Βιβλιογραφία

Γιαννίτσης Τ. και Ζωγραφάκης Σ. (2016), *Ανισότητες, Φτώχεια, Οικονομικές Ανατροπές, στα χρόνια της κρίσης*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα.

Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2016), *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Μελέτες

Aalbers M. (2009), *Geographies of financial crisis*, *Area*, 41, 34-42.

Bachtler, J., & Davies, S. (2010), *The geography of the crisis in western Europe: National and regional impacts and policy responses*.
<https://strathprints.strath.ac.uk/15890/6/strathprints015890.pdf>

De Groot S.P.T., Mohlmann J.L., Garretsen J.H. and De Groot H.L.F. (2011), *The crisis sensitivity of European countries and regions: stylized facts and spatial heterogeneity*, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 4, 437- 456.

Διανέοσις, (2016), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα - Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της*.

https://www.dianeosis.org/wp/content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf

Fingleton B., Garretsen H. and Martin R. (2012), *Recessionary shocks and regional employment: evidence on the resilience of U.K. regions*, *Journal of Regional Science*, 52(1), 109-133.

Holly S., Pesaran Hashem M. and Yamagata T. (2010), *Spatial and Temporal Diffusion of House Prices in the UK*, *Journal of Urban Economics*, 69 (1) , 2-23.

IOBE, (2018), *Το Φορολογικό Πρόβλημα της Ελλάδας*.
http://iobe.gr/docs/research/RLS_29042018_PRS_GR.pdf

Kaplanoglou, G., & Rapanos, V. T. (2011), *The Greek fiscal crisis and the role of fiscal governance*.

[http://eprints.lse.ac.uk/36432/1/GreeSE_No48_\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/36432/1/GreeSE_No48_(lsero).pdf)

Martin R. (2011), *The local geographies of the financial crisis: from the housing bubble to economic recession and beyond*, *Journal of Economic Geography*, 11(4), 587-618.

Monastiriotis V. (2011), *Making geographical sense of the Greek austerity measures: compositional effects and long-run implications*, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 4(3), 323-337.

Psycharis, Y., Rovolis, A., Tselios, V., & Pantazis, P. (2016), *Economic crisis and regional development in Greece*.

http://edul11.ekt.gr/edul11/bitstream/10795/3188/2/3188_WP%202.4.2.pdf

ΣΕΒΕ. (2017), *Ελληνική Οικονομία 2007-2016 - Η μεγάλη ύφεση, η μεγάλη προσαρμογή και η μεγάλη πρόκληση της ανάκαμψης*.

http://www.seve.gr/wp-content/uploads/2017/05/SGG_Presentation_23052017.pdf

Τράπεζα της Ελλάδος. (2020), Έκθεση Διοικητή για το Έτος 2019

<https://www.bankofgreece.gr/Publications/ekthdkth2019.pdf>

Νομοθεσία

Νόμος 4046/2012: «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας».

Νόμος 4336/2015: «Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης».

- Νόμος 3842/2010: *«Αποκατάσταση της φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις (Φόρος Ακίνητης Περιουσίας)».*
- Νόμος 4389/2016: *«Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις».*
- Νόμος 3986/2011: *«Επείγοντα μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015- Ειδική Εισφορά αλληλεγγύης στα φυσικά πρόσωπα- Τέλος επιτηδεύματος».*
- Νόμος 4110/2013 (κωδικοποιημένος με το Νόμο 4281/2014): *«Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις». Ειδικότερα, περιελάμβανε σειρά ρυθμίσεων με κύρια χαρακτηριστικά την κατάργηση των περισσότερων φοροαπαλλαγών, την αναμόρφωση της φορολογικής κλίμακας για μισθωτούς και συνταξιούχους, την καθιέρωση ειδικής κλίμακας για ελεύθερους επαγγελματίες και εισοδήματα από εκμίσθωση ακινήτων και τη διατήρηση των τεκμηρίων».*
- Νόμος 3845/2010: *«Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο».*
- Νόμος 4514/2018: *«Φόρος Διαμονής».*
- Νόμος 4499/2017: *«Ειδικός φόρος επί των διαφημίσεων».*
- Νόμος 4111/2013: *«Φόρος πολυτελούς διαβίωσης».*
- Νόμος 4223/2013: *«Ενιαίος φόρος ιδιοκτησίας ακινήτων και άλλες διατάξεις».*
- Νόμος 3899/2010: *«Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του προγράμματος στήριξης της ελληνικής οικονομίας».*
- Νόμος 3943/2011: *«Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στελέχωση των ελεγκτικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις».*

Νόμος 4093/2012: «Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 - Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016».

Νόμος 4021/2011: «Ειδικό Τέλος Ακινήτων».

Νόμος 4152/2013: «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των νόμων 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013».

Δικτυογραφία

https://www.dianeosis.org/2016/04/pos_ftasame_sta_mnimonia/ [Άρθρο «Πώς Έφτασε Η Ελλάδα Στα Μνημόνια;».]

<https://www.dianeosis.org/2017/11/memorandum-auditors/> [Άρθρο «Η Πρώτη Επίσημη, Πλήρης, Συνολική Κριτική Των Ελληνικών Μνημονίων».]

https://el.wikipedia.org/wiki/Δεύτερο_πρόγραμμα_οικονομικής_προσαρμογής_για_την_Ελλάδα [Άρθρο «Το Δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα».]

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/financial-assistance-eurozone-members/greece-programme/> [Άρθρο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ελλάδα: τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής».]

<https://www.kathimerini.gr/economy/local/1056001/stis-teleytaies-theseis-pagkosmios-paramenei-i-ellada-se-ependyseis/> [Άρθρο, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Ειρήνη Χρυσολωρά, 13-12-2019 «Στις τελευταίες θέσεις παγκοσμίως παραμένει η Ελλάδα σε επενδύσεις».]

https://www.economistas.gr/oikonomia/2458_ependyseis-6-dis-eyro-thysia-gia-ta-pleonasmata [Άρθρο, Economistas, Γιώργος Παππούς, 26-11-2018 «Επενδύσεις 6 δισ. ευρώ "θυσία" για τα πλεονάσματα».]

<https://www.taxheaven.gr/news> [Άρθρο, Σειμένη Ο.- Γεράγγελου Α., 2018, «Η Ειδική Εισφορά Αλληλεγγύης».]

<https://www.taxheaven.gr/klimakes> [Άρθρο, «Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος».]

<https://www.taxheaven.gr/klimakes> [Άρθρο «Κλίμακες και συντελεστές φορολογίας εισοδήματος».]

<https://www.kathimerini.gr/economy/local/1054944/ta-mnimonia-teleiosan-i-yperforologisi-paremeine> [Άρθρο, Καθημερινή 6 Δεκεμβρίου 2019, Προκόπης Χατζηνικολάου, «Τα μνημόνια τελείωσαν η υπερφορολόγηση παρέμεινε».]

<https://www.tanea.gr/2021/02/03/economy/economy-greece/enfia-i-istoria-tou-apo-ti-mikrasiatiki-katastrofi-eos-tin-xreokopia-tou-2010> [Άρθρο, Τα Νέα, 3 Φεβρουαρίου 2021, «ΕΝΦΙΑ η ιστορία του από τη Μικρασιατική καταστροφή έως τη χρεοκοπία του 2010».]

<https://www.kathimerini.gr/opinion/824005/i-ayxisi-toy-fpa-kai-i-mataiotita-ton-panton> [Άρθρο, Καθημερινή, 17 Ιουλίου 2015, Θεοδωρή Γεωργακόπουλου «Η αύξηση του Φ.Π.Α και η ματαιότητα των πάντων».]

https://www.pomida.gr/metavivasi_uperaksias.php [Άρθρο, «Φορολογία μεταβίβασης και υπεραξίας ακινήτων».]

<https://energypress.gr/news/i-yperforologisi-ton-kaysimon-pagonei-ta-noikokyria-kai-ayxanei-tin-yfesi> [Άρθρο Θανάση Πετράκου: «Η υπερφορολόγηση των καυσίμων παγώνει τα νοικοκυριά και αυξάνει την ύφεση».]

<https://artion.gr/φόρος-πολυτελούς-διαβίωσης-v-4111-2013/> [Άρθρο, Γραβιά Κωνσταντίνου «Φόρος Πολυτελούς Διαβίωσης Νόμος 4111/2013».]

<https://www.liberal.gr/economy/agora-alkool-enas-ischuros-klados-pou-pnigetai-apo-tous-forous/191127> [Άρθρο, 18 Φεβρουαρίου 2018, «Αγορά αλκοόλ: Ένας ισχυρός κλάδος που πνίγεται από τους φόρους».]

<https://www.taxheaven.gr/news/43237/periballontiko-telos-stis-plastikes-sakoyles-metaforas-sta-9-lepta-toy-eyrw-apo-112019> [Άρθρο, 2018, «Περιβαλλοντικό τέλος στις πλαστικές σακούλες μεταφοράς».]

<https://www.fortunegreece.com/article/posa-chrimata-echi-danisti-i-ellada-apo-ta-tria-mnimonia/> [Άρθρο, 2018, «Πόσα χρήματα έχει δανειστεί η Ελλάδα από τα τρία μνημόνια».]

Παράρτημα Ι

Έτη 2014-2015 φορολογική κλίμακα για εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)
25.000	22	5.500
17.000	32	5.450
Υπερβάλλον	42	

Έτη 2016-2019 φορολογική κλίμακα για εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο φόρου
20.000	22	4.400	εισόδημα 20.000=4.400
10.000	29	2.900	εισόδημα 30.000=7.300
10.000	37	3.700	εισόδημα 40.000=11.000
Υπερβάλλον	45		

Έτος 2020 φορολογική κλίμακα για εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο φόρου
10.000	9	900	εισόδημα 10.000=900
10.000	22	2.200	εισόδημα 20.000=3.100
10.000	28	2.800	εισόδημα 30.000=5.900
10.000	36	3.600	εισόδημα 40.000=9.500
Υπερβάλλον	44		

Παράρτημα II

Έτος 2014

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
50.000	26%	13.000	50.000	13.000
Υπερβάλλον	33%			

Έτος 2015

- Για Προσωπικές εταιρείες (Ο.Ε., Ε.Ε.)
- Συνεταιρισμοί και ενώσεις αυτών
- Κοινωνίες αστικού δικαίου, αστικές κερδοσκοπικές ή μη κερδοσκοπικές εταιρείες, συμμετοχικές ή αφανείς
- Κοινοπραξίες προσωπικών εταιρειών
- Λοιπές κοινοπραξίες (στις οποίες δεν συμμετέχουν μόνο προσωπικές εταιρείες)
- Λοιπές νομικές οντότητες που δεν συμπεριλαμβάνονται ανωτέρω

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
50.000	26%	13.000	50.000	13.000
Υπερβάλλον	33%			

Αγρότες

	Φορολογικός συντελεστής %
Αγρότες	13%

Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα νομικά πρόσωπα, σωματεία και ιδρύματα με απλογραφικά βιβλία

	Φορολογικός συντελεστής %
Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα νομικά πρόσωπα, σωματεία και ιδρύματα με απλογραφικά βιβλία	29%

Έτη 2016-2019

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
20000	22%	4.400	20000	4.400
10000	29%	2.900	30000	7.300
10000	37%	3.700	40000	11.000
Υπερβάλλον	45%			

Έτος 2020

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
10000	9%	900	10000	900
10000	22%	2200	20000	3100
10000	28%	2800	30000	5900
10000	36%	3600	40000	9500
Υπερβάλλον	44%			

